

TURMEZEI FERENC:
TÉRKÉPVÁZLATOK
A HITOKTATÁSBAN

• K O R D A • R T • K I A D Á S A • B P E S T •

TÉRKÉPVÁZLATOK

A H I T O K T A T Á S B A N

IRTA:

TÚRMEZEI FERENC

BUDAPEST, 1942.

KORDA R. T. KIADÁSA

**Nibil obstat. Dr. Carolus Gigler censor dioecesanus. Nr. 6451/1942.
Imprimatur. Strigonii, die 10. Augusti 1942. Dr. Joannes Drabos vic. gen.**

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest, VIII., Csepreghy-u. 2.

Tartalomjegyzék

Bevezető	5
I. Szemléltetés a történettanításban	7
II. A térképvázlat mint szemléltető eszköz	8
III. A térképvázlat készítési módja	10
IV. Bibliai térkép az elemi iskolában	12
1. Képes térkép	14
2. Tapadós térkép	16
3. Az ószövetségi történetek színhelye	18
4. Az újszövetségi történetek színhelye	20
V. Térképvázlatok a középiskolai biblia- és egyháztör- ténnettanítás számára	22
1. Az őskinyilatkoztatás kora	22
2. Ábrahám vándorlása	24
3. József Egyiptomban	26
4. Izraeliták vándorlása	28
5. Izraeliták letelepedése	30
6. Palesztina idegen uralom alatt	32
7. Jézus gyermekora	34
8. Jézus nyilvános működése. I. év	36
9. Jézus nyilvános működése. II. év	38
10. Jézus nyilvános működése. III. év	40
11. Jézus szenvedése — Jeruzsálem	42
12. Az apostolok működése és halála	44
13. Az európai népek megtérése	46
14. A mohamedánizmus elterjedése	48
15. Az egyházi állam	50
16. A görögkeletiek	52
17. A keresztes hadjáratok	54
18. A lutheránizmus elterjedése	56
19. A kálvinizmus elterjedése	58

20. Xavéri Szent Ferenc útja	60
21. Az ellenreformáció	62
22. A Vatikán állam	64
23. Az Egyház helyzete Európában	66
24. Az Egyház helyzete Ázsiában	68
25. Az Egyház helyzete Afrikában	70
26. Az Egyház helyzete Északamerikában	72
27. Az Egyház helyzete Délamerikában	74
28. Az Egyház helyzete Ausztráliában és Oceániában	76
Forrásmunkák	79

BEVEZETŐ

Egyesek előtt talán haszontalannak vagy legalább is feleslegesnek látszik erről a tárgyról írni. Főleg azokra gondolok, akik irtóznak mindentől, ami rajzzal van kapcsolatban. Pedig, ha helyesen akarunk véleményt nyilvánítani a térképvázlatokról, akkor azt kell mondanunk, hogy a térképvázlat a hitoktatásban nem haszontalan vagy felesleges, hanem elhanyagolt.

Egy-egy középiskolai tankönyvben elvétve láthatunk belőle egyet. Elemi iskolában soha nem esett róla szó. Egyszerűen elintézték azzal, hogy nem oda való. Valóban igaz az, hogy a térkép és a térképvázlat úgy, ahogy eddig ismertük, nem az elemi iskolába való. De ez nem jelenti azt, hogy ne keressünk egy olyan formát, amely az elemi iskolában való alkalmazását is lehetővé teszi.

Jelen kis munkámmal az volt a célom, hogy újabb vázlatokat adjak a középiskolai bibliai és egyháztörténeti hitoktatás számára és ismertessem a térképnek az elemi iskolában való alkalmazási módját.

Végül alázattal kérem az Úr Jézust, az isteni Mestert és legjóságosabb Tanítót, adja szent kegyelmét, hogy az a cél, amelyet a jelen kis munkámmal elérni akarok, meg is valósulhasson és általa hitoktatásunk eredményesebb lehessen.

Budapest, 1942 Vasas Szent Péter-ünnepén.

Túrmezei Ferenc.

Szemléltetés a történettanításban

A szemléltetésnek a történettanításban eddig az volt a célja, hogy az egyes történeti események megértését elősegítse. A korszerű pedagógia azonban nemcsak megértetni, hanem gondolkodtatni is akar. Ez a cél természetesen egy újabb és súlyos követelményt állít a szemléltető eszköz elé, amely követelménynek a régi szemléltető eszközök legtöbbször nem tudtak megfelelni.

Újabban mindtöbben hangsúlyozzák, hogy a történettanítás nem adathalmazátadás, hanem személyiségképzés. A személyiségképzés azonban nem merülhet ki csupán az értelem képzésében. Legalább is ugyanakkora jelentőségűnek tartják az érzelmi nevelést is.

Az értelmi és érzelmi nevelés azonban nemcsak a személyiségképzést szolgálja, hanem beállítja az egyént abba a nagy közösségbe, amelybe beleszületett. A hitoktatásra alkalmazva az elvet, az értelmi és érzelmi nevelésnek lenne az a hivatása, hogy a keresztyén embert a katolikus Egyház nagy életközösségébe szervesen bekapcsolja.¹

Ezek alapján a jó szemléltető eszköznek nemcsak az értelemre kell hatnia és a gondolkodtatást megindítania, hanem az érzelmekre is nevelő hatással kell lennie. Ilyen eszköz lehet a bibliai és történeti kép vagy még inkább a bibliából, illetve valamely történeti forrásból való felolvasás.

A hatás, amelyet az ilyen szemléltető eszköz elér: az átélés. Az átélés erőssége egyenes arányban van a tanítás eredményességével. Ezért kell minden rendelkez-

¹ Az értelmi és érzelmi nevelésről mint a nagy nemzeti közösségbe való bekapcsolás kiváló eszközeről tárgyal részletesen *Ditrich Klages: Geschichtsunterricht als Nationalpolitische Erziehung* című könyvében. (Frankfurt a. M. Diesterweg, 1937.)

zésünkre álló eszközzel arra törekednünk, hogy a növen-
dék minél elevebben átélje a történeti eseményt. Ennek
előfeltétele az, hogy az esemény egyszerűen, áttekin-
tethően és a lényegesben szembetűnően kiemelkedve
álljon előtte. Ezeknek a követelményeknek igen jól meg-
felel a jó térkép-vázlat.

Térkép-vázlat mint szemléltető eszköz

Mielőtt a térkép-vázlatról mint szemléltető eszköztől
szólnék, előbb magáról a térképről szeretnék néhány
megjegyzést tenni.

A térkép használatát a történettanítással kapcsolat-
ban a régi módszer is erősen követelte. „Ne legyen
történetóra térkép nélkül” – mondja Adolf Heinrich.
A tanulónak ismernie kell a történeti esemény színhelyét
és a megértéséhez szükséges földrajzi körülményeket.
Ezeket pedig a térképről kell leolvasnia.²

Térkép nélkül üres térben képzelik a tanulók az
eseményeket – mondja dr. Dékány István.³

A térkép tehát elengedhetetlenül szükséges a tör-
ténettanításnál. Ellenben az újabb módszer nem elégszik
meg vele. Szerinte nem elégséges, ha a tanuló a térké-
pen kisebb vagy nagyobb fáradsággal a történeti esemény
helyét megtalálja és azt megmutatja. Így még nagyon
távol van a történeti események dinamikájának átélésé-
től. A tanuló előtt levő térkép holt valami. Dr. Dékány
István szerint nem annyira szemléltető, mint inkább tájé-
koztató eszköz. A történettanításnak pedig olyan szem-

² *Adolf Heinrich: Methodik des Geschichtsunterrichtes.* Wien,
1909. 237—238. old.

³ Érdekesen tapasztaltam ennek megnyilvánulását az egyik
hittanórámon. Az elemi VI. osztályában az ószövetségi történetet
tanítva a térképen megmutattam annak helyét is. Az egyik tanuló
csodálkozva kiáltott fel:

— Jé! Hát ezek a helyek így megvannak!

léltető eszközre van szüksége, amely egyszerűen és szembeütően *csakis* egy történeti esemény okát vagy körülményeit vagy következményeit állítja a tanuló elé. Ez a térképvázlat.

Az újrendszerű történettanítás elengedhetetlen eszköze a térképvázlat. Nem pontosan kidolgozott térkép, hanem mint a neve is mutatja: vázlat. Hiszen a célja nem egyéb, mint *egy kérdésnek* megvilágítása, azaz egy jellemző körülmény kiemelése.

A térképvázlat céljának éppen ezen leszűkítése miatt kevés követelményt támasztunk vele szemben. Az első követelmény, hogy a térképvázlaton jelzett területek nagysága egymással és a valósággal arányos legyen. (Területtartás.) A második követelmény, hogy a vázlat legyen a lehető legegyszerűbb. Ezért a vázlaton csakis azon földrajzi körülményeket jelöljük, amelyek a vázlatlaltal adandó felelet teljességéhez elengedhetetlenül szükségesek.

A vázlat néha csak pár vonás, de a célját: egy gondolat kiemelése és elmélyítése, így is eléri. A jó vázlat éppen ezen egyszerűsége és áttekinthetősége miatt szinte maga beszél és a címben feladott kérdésre maga ad feleletet.⁴

Természetesen az élet nem sablon. A történelem is legtöbbször nem ad szabályos formát. Ezért a vázlat is, amely mindig szabályos egységet akar kifejezni, bizonyos mértékben eltér a valóságtól, de ez annyira lényegtelen, hogy a jelentősége szinte elvész ama nagy didaktikai eredmény mellett, amelyet a térképvázlatokkal el tudunk érni.

A tanuló előtt készülő térképvázlat életet visz a történettanításba és magának a tanulóknak számára olyan élményt jelenthet, amelyet sokszor a legszebb szavakkal sem tudunk elérni.

Klagges azt kívánja, hogy minden fontos alapgondolatot térképvázlatban kell megörökíteni. Ezt a kívánságot a magam részéről kissé túlzottnak tartom.

⁴ Ezt a követelményt erősen hangsúlyozza *Palló Imre: Történelem a munkafüzetben* című műve. Szerző kiadása. Budapest, 1936.

Karstädt pedig azt ajánlja a profán történettanításnál, hogy a tanító gyűjtse a térképvázlatokat az újságokból és a folyóiratokból. Egyes vázlatokat pedig ne csak a táblára vesse le, hanem a papírra is rögzítse le és néhány napig függesse ki az osztályban.⁵

A térképvázlatok egyszerűek, áttekinthetők, a lényegeset kiemelik, tanuló számára élményt jelentenek és a történeti esemény átélését elősegítik, ezért bátran besorozhatjuk a hasznos szemléltető eszközök közé.

A térképvázlat készítési módja

A térképvázlatokat magának a hitoktatónak kell a tanulók előtt elkészítenie. Nem tanácsos a vázlatokat papíron előre elkészíteni és az órán csak előmutatni, mert éppen az a vázlat hatásosságának egyik titka, hogy a tanulók szemeláttára készül. Ezért is ér többet, mint a térkép.

Sokan félnek a rajzolástól. Azt hangoztatják, hogy nincs hozzá tehetségük. Pedig annyira mindenkinek kell tudnia rajzolni, amennyi egy egyszerű térképvázlat elkészítéséhez szükséges. A tanulóifjúság szívesebben fogadja a legegyszerűbb rajzot is, amely előtte készül, mint a legjobban sikerült szemléltető képet. Bátran hangozthatjuk tanítványainknak, hogy a térképvázlat tökéletesebb kidolgozására időnk sincsen és a térképvázlatnak nem is ez a célja. Néhány gyakorlati tanácsot szeretnék még adni egyrészt a kezdeti félelem leküzdésére, másrészt a vázlat elkészítésének megkönnyítésére.

Előljáróban szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a vázlatot nem kell annyira kidolgozni, mint ahogyan a könyvben látható, mert ezt a kidolgozást a nyomtatásban való megjelenés követelte meg. Viszont amennyit az egyszerűsítés miatt a vázlat a látásra való hatá-

⁵ V. ö. Karstädt: *Der neuzeitliche Geschichtsunterricht in der Volksschule*. Beltz—Berlin, 1930. 33. old.

sosságából veszítene, annyit könnyen helyrehozhatunk a színes krétával. A színes krétát sohasem szabad mellőznünk a térképvázlat rajzolásánál.

A térképvázlat egyik jellemzője a gyorsaság. Ha valaki a tengerpartot úgy akarná kidolgozni, mint a könyvben látható, nagyon sok időt kellene rá áldoznia. Joggal nevezhetnénk ezt időpocsékolásnak, mert ugyanazt a célt a kék színes krétával és egy egyszerű vonallal is eléri. Ugyanúgy az egyes országok területét vagy az egyes felekezetek elterjedését is különféle színű krétával egész egyszerűen jelöljük, nempedig a könyvben használt különféle jelzési módokkal. A könyvben azért voltam kénytelen ezeket a jelzéseket alkalmazni, hogy a színes kiállítással járó, körülményes, többszöri nyomást és a jelentősen nagyobb költséget elkerüljük.

A térképvázlat felrajzolásában nagy segítségünkre van a fokbeosztás. A térképvázlatoknál általában nem szoktak fokbeosztást adni. Nekem sem a földrajzi helymeghatározás volt a célom (ezért nem számoztam meg a szélességi és hosszúsági köröket), hanem hogy a rajzolásához segédvonalakat adjak. A táblára egészen halványan felrajzolhatjuk ezeket a segédvonalakat, azután már könnyű lesz az egyes négyzetekbe eső rajzot a táblára átvinni.

Egypár vázlatnál alkalmaztam Van Loon módszerét, aki a partvonalak és országhatárok görbületét kiegyenesíti, megtartva mégis annak jellegzetes formáját. Elismerem, hogy az egyenesvonalú vázlatokkal nehéz megbarátkozni, de a tapasztalat szerint sokkal könnyebben és gyorsabban lehet így, egyenes vonalakkal rajzolni.⁶

Tehát a különféle mintázott vonalak helyett egyszerű, de színes vonalakat rajzoljunk. A rajznál mindig világos színeket használjunk, mert a sötét szín a fekete táblán nehezen látható. A térképvázlatoknál látható nyilakat mindig élénkpiros színű krétával rajzoljuk. A vázlatok címét is írjuk fel szembetűnő nagy betűkkel.

Önmagunk segítségére, valamint időnyerésre is

⁶ Van Loon: *Du und die Erde*. Berlin, 1932. Az összes térképet ilyen egyenesített vonalakkal közli.

(tanítványaink előtt ez utóbbit emeljük ki) a középiskolában igen alkalmas az a megoldás, hogy a vázlat keretét (tengerpart, folyók, országhatárok stb.) a hittanóra előtt egy ügyesebb növendékünkkel felvázoltatjuk. A keretbe azután már könnyen berajzolhatjuk a vázlat fontos vonalait és jeleit a magyarázat közben.

Amit a hitoktató rajzol, az mélyebben bevésődik a tanuló emlékezetébe. De amit a tanuló maga is lerajzol, az még mélyebben. Ezért a munkaiskola a térkép-vázlatot a tanulóval berajzoltatja a munkafüzetébe. Ennek még az az előnye is megvan, hogy a tanulóval mintegy utána gondoltatja az eseményt.⁷

Nagyon helyes, ha a tanulók is lerajzolják a térkép-vázlatokat, de amíg a hitoktató rajzol, addig a tanulók ne rajzoljanak. Erre az óra végén lehet időt adni. Ha a hitoktató az óra előtt felrajzoltatja a keretet, akkor ugyanazt tanítványainak házi feladatként már előtte való órán adja fel, hogy a vázlatkészítés tanítványainál is simán menjen.

Bibliai térkép az elemi iskolában

Mint már a bevezetőben jeleztem, a bibliai térképet olyan formában kell az elemi iskolában alkalmazni, amely a tanulók értelmi fejlettségének és érzelemvilágának megfelel.

Szerény véleményem szerint a negyedik osztályban lehet először a térképet mint szemléltető eszközt alkalmazni. Persze ezeknél a kis elemistáknál nem a komoly, nyomtatott bibliai térképekre gondolok, hanem az ő lelkiületüknek megfelelő, képes vagy tapadós térképre. Ezek a térképek nagyon leegyszerűsítettek és a negyedik elemistának már vannak olyan fogalmai a térkép-

⁷ Ezt a rajzoltatást nagyon ajánlja dr. H. Tschersig: *Beiträge zur Methodik des Geschichtsunterrichts* című művében. Diesterweg, Frankfurt a. M. 1928. 17—18. old.

ről, amelyek a képes vagy a tapadós térkép megértéséhez szükségesek.

A képes térkép lényege abban áll, hogy a megfelelő helyre nem város vagy folyó vagy tenger vagy hegy földrajzi jelét, hanem az ott történt esemény jelképét rajzoljuk be. A dolog nagyon egyszerű. Nehézséget csak a megfelelő jelképek kigondolása okoz. A jelképeknek egyszerűeknek kell lenniök, hogy a tanulók könnyen lerajzolhassák. E mellett azonban kifejezőknek is, hogy a tanuló a legkisebb fejtörés nélkül azonnal megértse, mit akar a jelkép kifejezni.⁸

A tapadós térképnek a lényege ugyanaz, mint a képes térképé: a megfelelő földrajzi helyre odatapasztjuk a bibliai esemény képét. A falitáblára rajzszöggel megfelelő nagyságú fekete posztót szegezzük. Erre a posztóra felvázoljuk a térkép keretét (tengerpart, folyók, tavak — esetleg hegyek és országhatárok). A bibliai események kis szentképnagyságú képét pedig flanellre ragasztjuk. Ha most a kis képet a posztóhoz nyomjuk, az minden nehézség nélkül odatapad és ottmarad.⁹

A hatodik elemiben már komolyabb térképet készíthetünk. Ezen a térképen azonban csak azok a földrajzi helyek szerepelhetnek, amelyeket az elemi iskolás biblia megemlít. Ezáltal elkerülhetjük a térkép zsúfoltságát.

Gyakorlatilag a legmegfelelőbb ezt a térképet fokozatosan elkészíteni. Először csak a fokhálózatot rajzol-

⁸ A francia katekizmus hozott ilyen képes térképet, de nem jelképekkel, hanem apró képekkel. Ezeket az apró képeket az elemista gyermek nem tudja lerajzolni, ezért szemléltető eszköznnek ilyen formában nem alkalmazható. A hiányon úgy próbáltam segíteni, hogy különféle rajzos hitoktatási segédkönyvekben kutattam megfelelő jelképek után és magam is próbáltam kitalálniilyent. A néhány oldallal később közölt képes térkép még a kezdeményezés jele, de remélhetőleg többek hozzászólásával és közreműködésével idővel szépen ki fog alakulni.

⁹ Magát a módszert Szőke M. Annuntiata irgalmas nővérnek, a székesfehérvári Ferenc József Nőnevelő Intézet gyakorló alsós osztályai vezetőjének, egyik beszéd- és értelemgyakorlati óráján láttam először. Tőle vettem át az elgondolást és alkalmaztam a hitoktatásra.

juk meg és a keretet (tengerpart, folyók, hegyek), azután a bibliai események sorrendjében mindenegybes tanítás alkalmával a térképre berajzoljuk az esemény színelvét. Nagyon helyes, ha a tanulók hasonló módon maguknak is készítenek saját kis térképet. A folyton kialakuló, növekedő térkép szinte élni fog a gyermek előtt és nem lesz unottá.

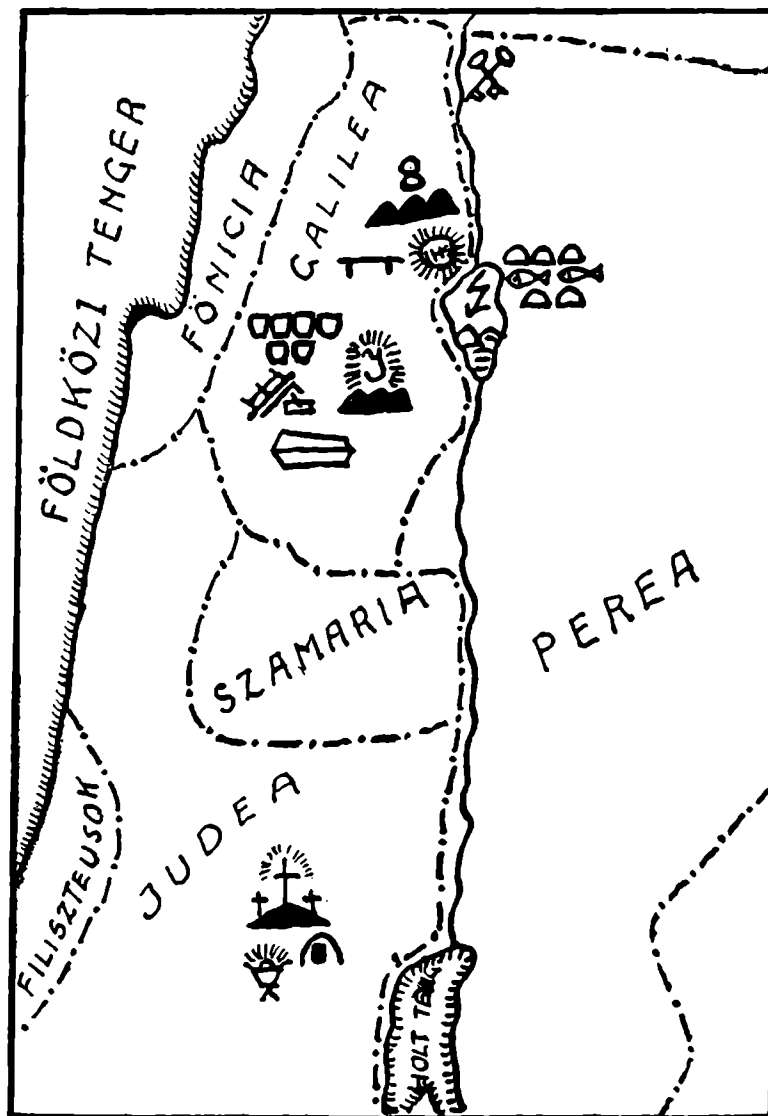
Képes térkép

Különösen az elemi negyedik osztályában igen alkalmas a képes térkép. A tanulókkal még nehéz komoly térképet rajzoltatni, ezért azt jobb is mellőzni.

A képes térkép ellenben tetszik a gyermeknek és több hasznót hoz, mint a rendes térkép. A városok helyére apró kis jelképekben berajzoljuk azokat az eseményeket, amelyek ott történtek. A rajzok egyszerűek, e mellett azonban kifejezőek legyenek. Tanácsos a rajzokat színessel rajzoltatni.

Fülöp Caesarea	= kulcsok
Boldogság hegye	= 8
Kafarnaum	= Oltáriszentség, hordágy
Betsaida	= kenyerek, halak
Genezáreti tó	= hullámok, villám
Kána	= korsók
Táborhegy	= J
Názáret	= fűrész, gyalu, vonalzó
Naim	= koporsó
Jeruzsálem	= keresztek
Bethánia	= sziklasír
Betlehem	= bölcső

KÉPES TÉRKÉP

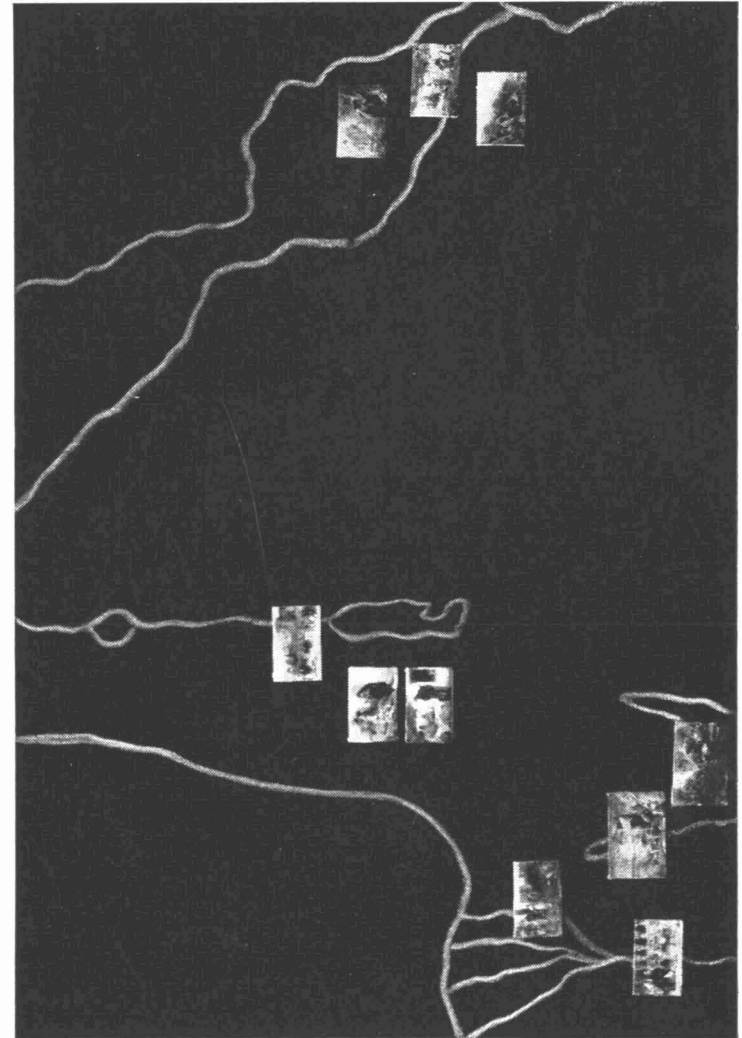

Tapadós térkép

A táblára kifeszített posztóra felvázoljuk a térkép keretét (tengerpart, folyók, tavak), azután a „tapadós” bibliai képeket a földrajzi helynek megfelelő helyre tesszük.

Ajánlatos itt is színes krétával dolgozni!

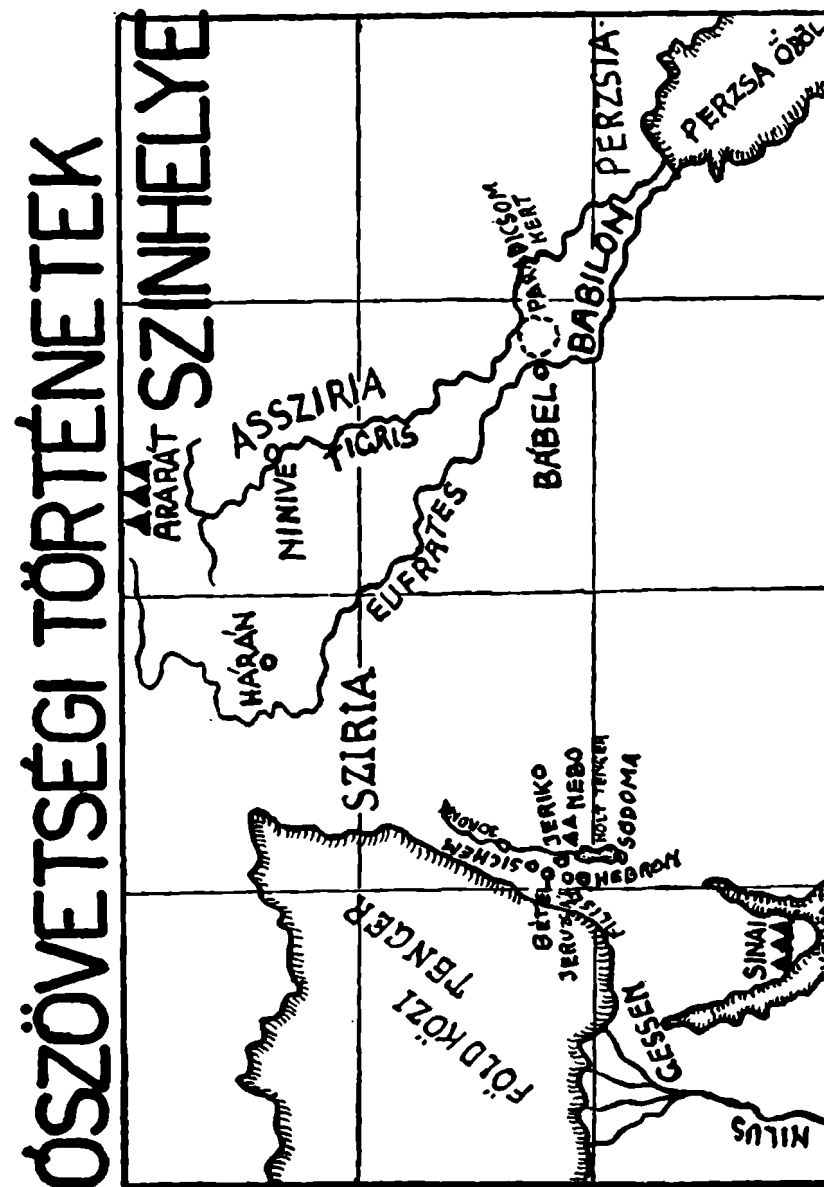
TAPADÓS TÉRKÉP

Ószövetségi történetek színhelye

Minden középiskolás tankönyv térképet közöl ezen a címen. A térkép hozza azoknak a történeti eseményeknek a színhelyét, amelyeket a középiskolás tankönyv elmond. Éppen ezért a jelen térkép az elemi iskolások számára készült. Csakis azoknak az ószövetségi történeteknek színhelyét közli, amelyek az elemista bibliában vannak.

A leghelyesebb a térképet fokozatosan elkészíteni a tanulók együttműködésével. Előbb csak a keretet rajzoljuk meg, azután sorban mindig a bibliai történet tanításával kapcsolatban rajzoljuk be a megfelelő helyet. Így a térkép nem unalmas holt tárgy, hanem folyton növekedő „élő” szemléltető eszköz lesz.

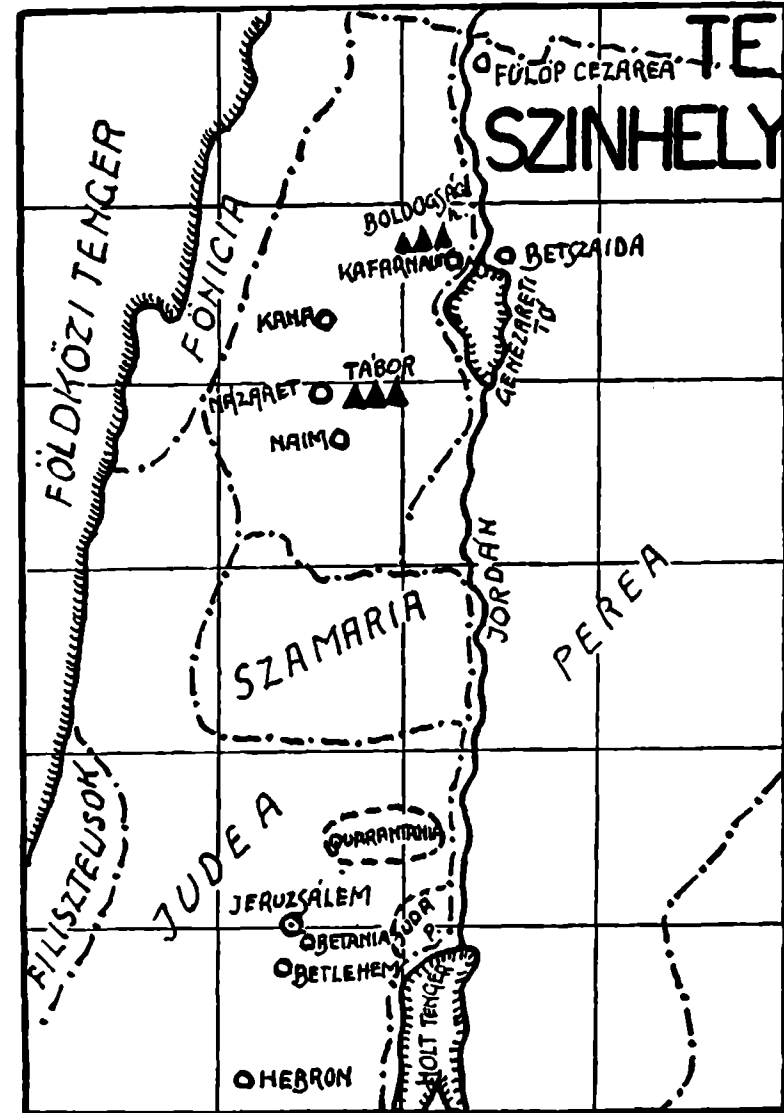

Újszövetségi történetek színhelye

Az ószövetségi térképnél jelzett elvek alapján készült ez az újszövetségi térkép is.

Ezt is ugyanúgy fokozatosan készítjük el, mint az ószövetségit.

ÚJSZÖVETSÉGI TÖRTÉNETEK

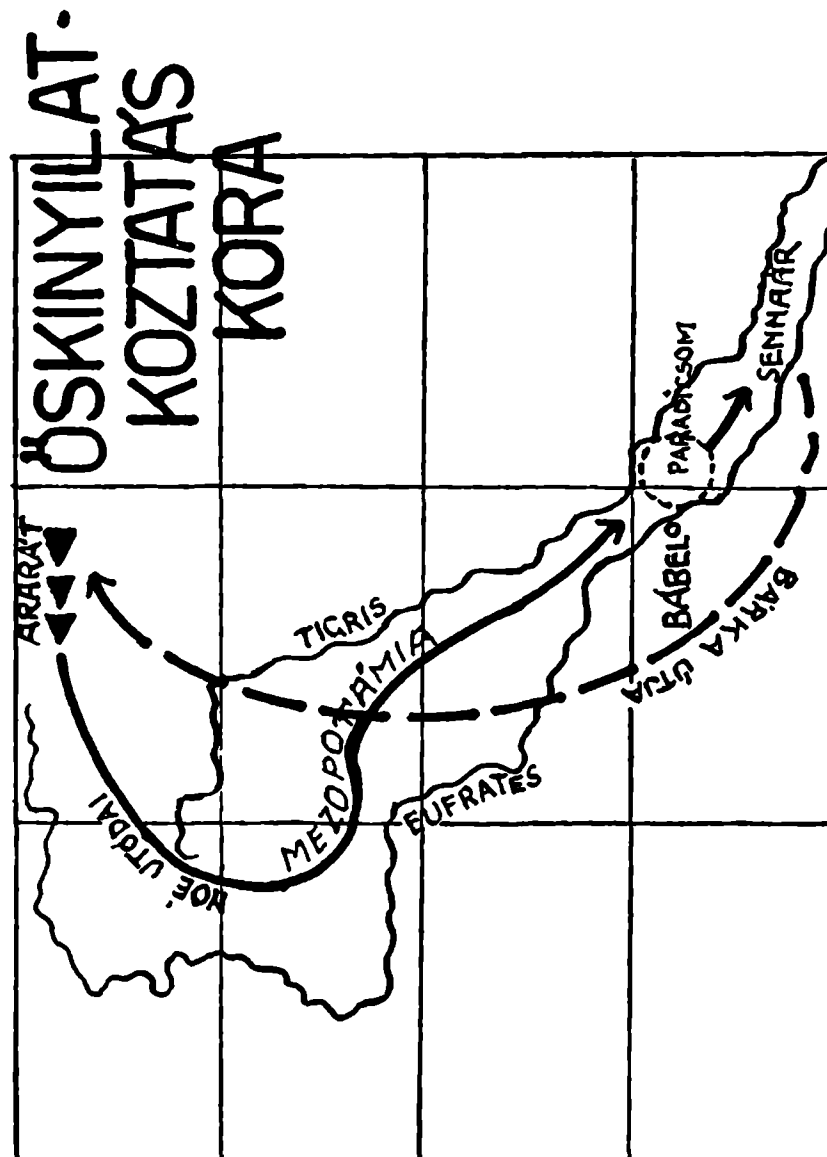
Térkép-vázlatok a középiskolai biblia- és egyház-történet-tanítás számára

Az őskinyilatkoztatás kora

Az őskinyilatkoztatás korának története a Tigris és az Eufrátes vidékén játszódott le.

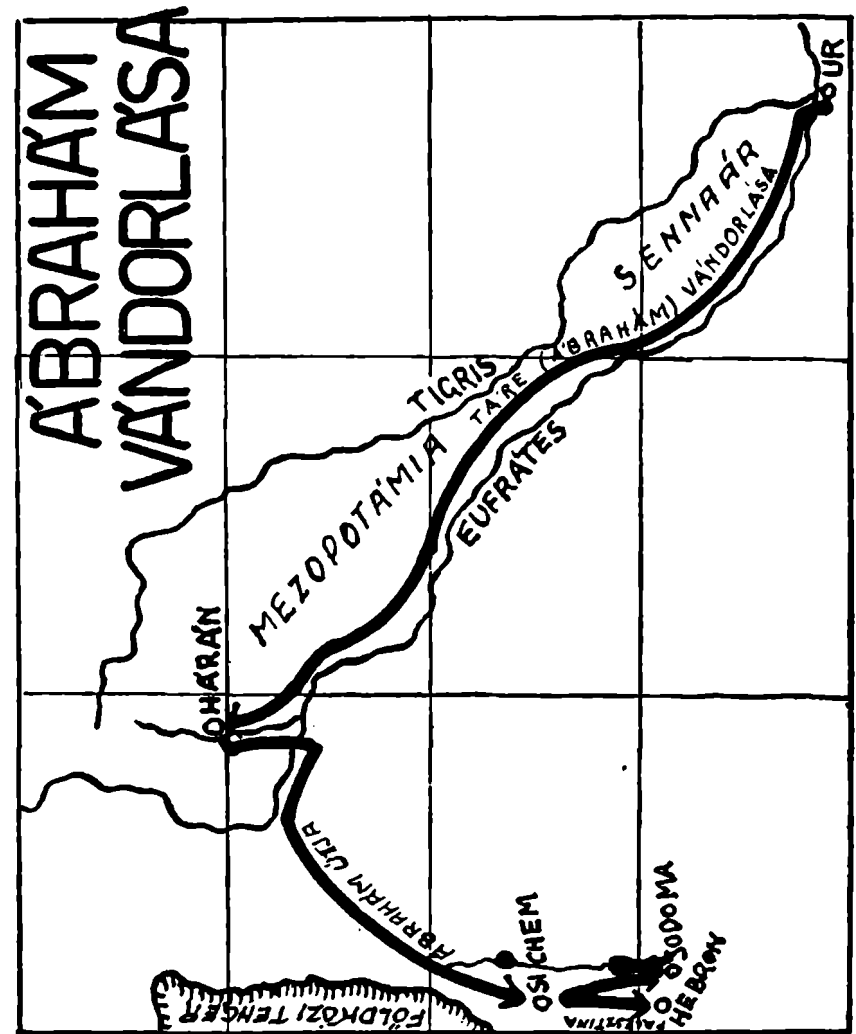
A *Paradicsomot* a hagyomány a két hatalmas folyó közé helyezi. A Paradicsomból kiűzve őszüleinck Sennaárban telepednek meg. A bárka Noét és családját felviszi Örményországba, ahonnan lassan húzódnak le Noé utódai a folyóközbén vissza Sennaárba.

Bábel héber néve az akkad Babilonnak.

Ábrahám vándorlása

Ábrahám atya, Tára, családjával a kaldeus *Ur* városból a mezopotámiai *Hárán*-ba költözött. Tára halála után Ábrahám mint családfő, az Isten parancsára, atyafiaival együtt az ígéretföldjére, *Kánaánba* vándorolt. Kánaánban előbb *Sichemben* telepedtek meg. Utóbb a két testvér szétvált. Ábrahám *Hebronban*, Lót pedig *Sodomában* keresett magának végleges szállást.

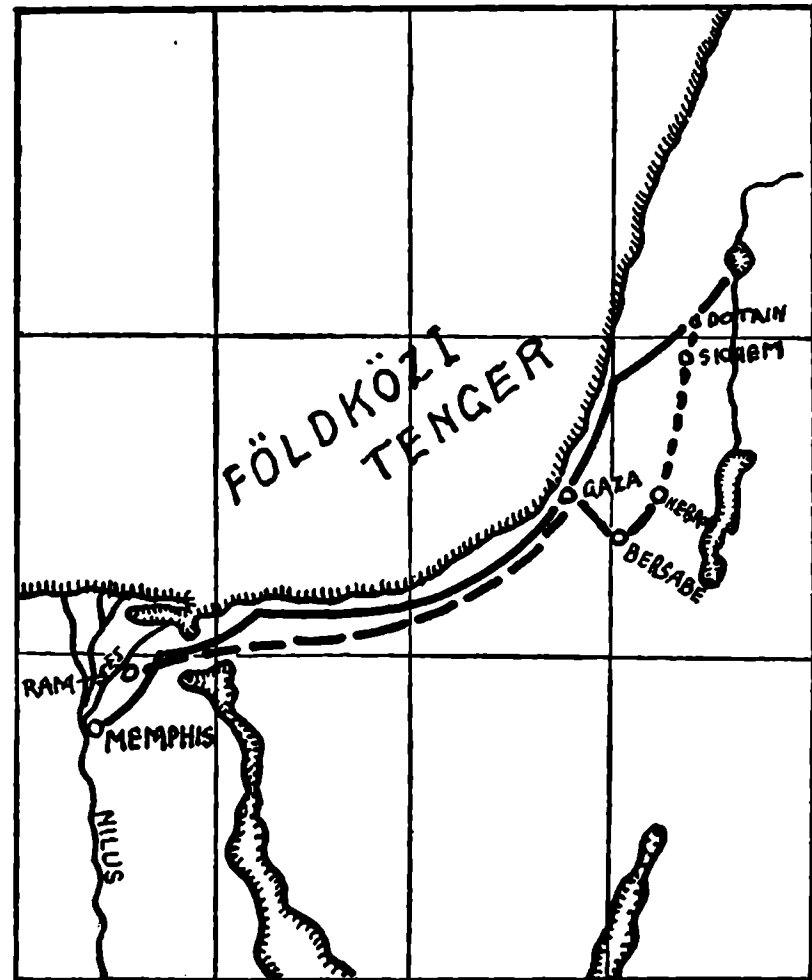
JÓZSEF EGYIPTOMBAN

József Egyiptomban

Izrael, aki családjával *Hebronban* lakott, egyszer elküldte Józsefet a nyájakat legeltető testvérei után. József *Sichemen* keresztülmenve *Dotainban* találta meg testvéreit.

A gonosz testvérek eladták őt a *Dotainon* átvonuló kereskedőknek, akik a tengerpart mellett vonuló karavánúton Egyiptomba vitték. *Memphisben*, a fáraók székvárosában eladták *Putifárnak*.

Később Izrael maga is átköltözött Egyiptomba. *Hebronból* *Bersaben* és *Gázán* keresztül jutottak el *Ramsesbe*, Gessen tartomány fővárosába.

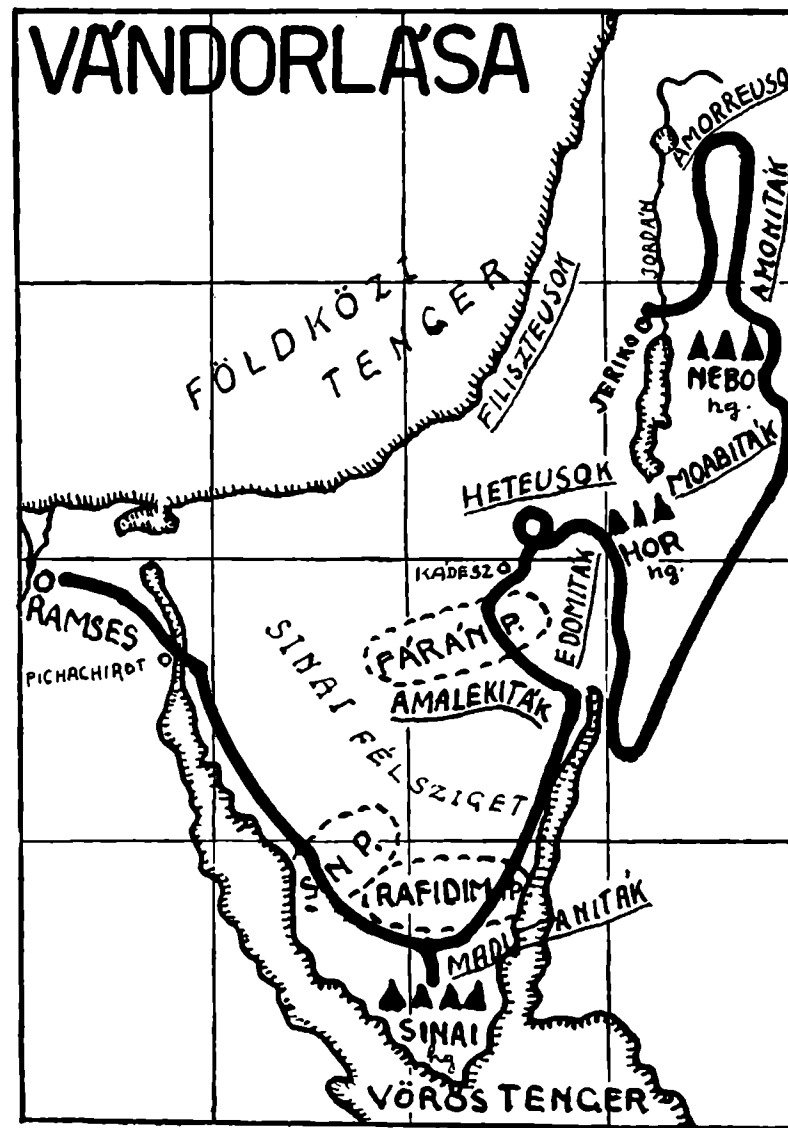

Izraeliták vándorlása

Mózes ki akarta kerülni a filiszteusokkal való háborút, ezért nem a legrövidebb úton, hanem a *Sínai-félsziget* körüljárva vezette az izraelitákat.

Az izraeliták *Ramsesből* indultak el. *Pihachirotnál* keltek át a *Vörös-tengeren*. Ezután a *Sínai-félsziget* partja mellett haladtak. A *Sín-pusztában* adta Isten nekik a *fürjeket* és a *mannát* eledelül. A *Ralidim-pusztában* kellett először harcolniok. Mózes imádságától segítve győzték le az *amalekitákat*. Azután a *Sínai-hegyhez* értek, ahol Isten kihirdette a *tízparancsolatot*. *Fáranpusztában* történt a *képek által megijesztett nép zúgolódása* és *Kórénak*, valamint társainak *lázadása*. *Kádesznél* vízhiány miatt zúgolódott a nép és maga Mózes és Áron is kételkedtek, hogy az Isten még ad vizet a folyton elégedetlenkedő népnek. *Hór hegyénél* meghalt Áron. A *Hór-hegyet* túlhaladva az *edomiták földje mellett* az ismételten zúgolódó népet az Isten *mérges kígyókkal* bünteti. *Nébó hegyén* meghal Mózes. Józue átveszi a vezérséget és a népet a *Jordánon* átvezetve elfoglalja *Jerikót*. Ezzel Izrael népének vándorlása befejeződött.

IZRAELITÁK VÁNDORLÁSA

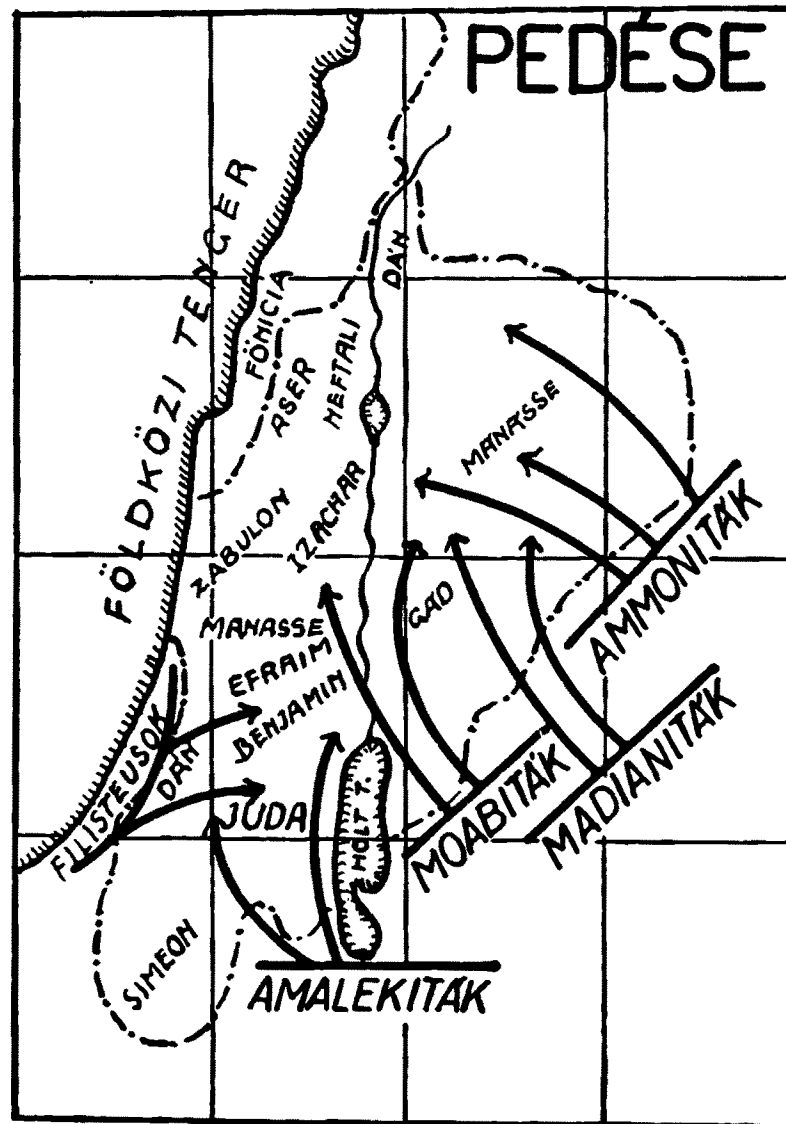
Izraeliták letelepedése

Józue a meghódított országot felosztotta a törzsek között. A törzsek a kijelölt helyen letelepedtek. Az izraelitáknak sokszor kellett harcolniuk a környező pogány népekkel, akiknek a hatalmába gyakran átadta Isten a bálványimádásba süllyedt népet.

A megtért népet egy-egy Istentől támasztott vezér szabadította meg:

1. *madianitáktól* Gedeon
2. *filiszteusoktól* Sámson
3. *ammonitáktól* és
4. *amalekitáktól* Saul
5. *moabitáktól* Dávid.

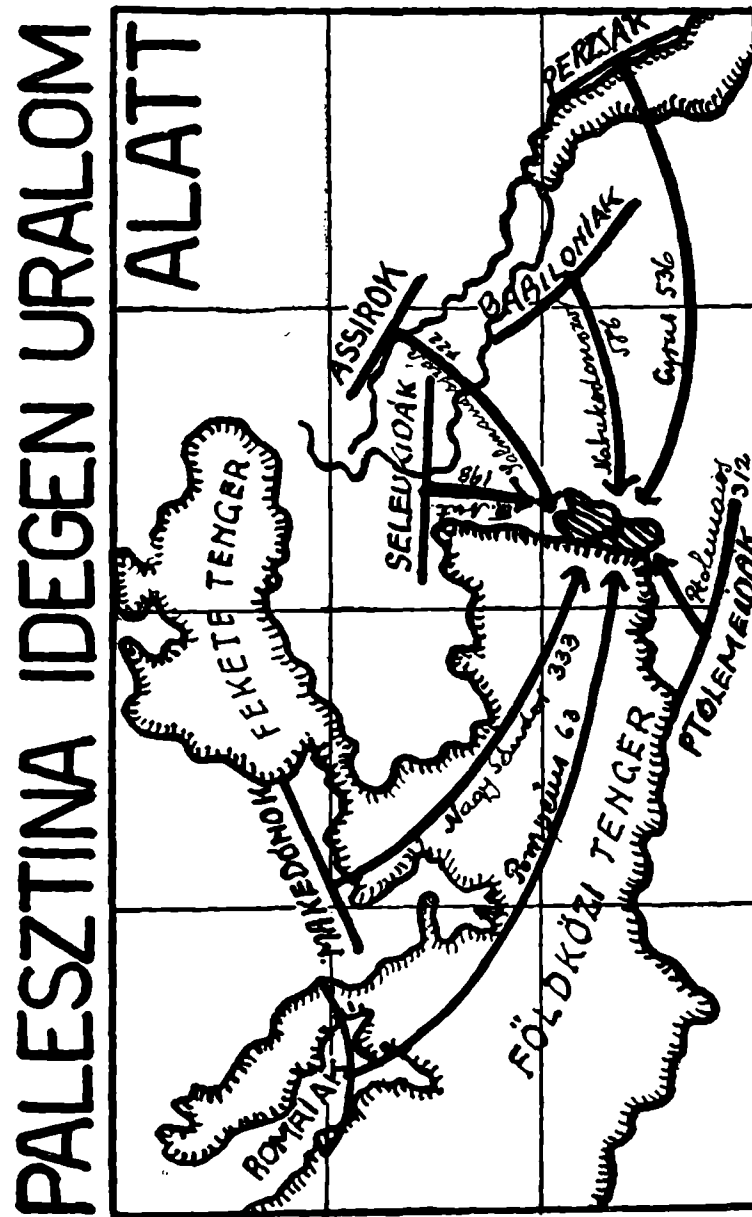
IZRAELITÁK LETELE- PEDÉSE

Palesztina idegen uralom alatt

Az izraeliták konok bálványimádását Isten azzal büntette, hogy Palesztinát sorozatosan idegen hatalmak igájába hajtotta:

1. Szalmanaszár az asszírok királya meghódította Izrael országát. (Kr. e. 722.)
 2. Nabukodonozor babiloni király elfoglalta Júda országát. (Kr. e. 586.)
 3. Cyrus a perzsák királya meghódította egész Palesztinát. (Kr. e. 536.)
 4. Nagy Sándor a makedónok királya szintén egész Palesztinára terjesztette ki a hatalmát. (Kr. e. 333.)
 5. I. Ptolemaiosz egyiptomi király vette azután birtokába a területet. (Kr. e. 312.)
 6. III. Antiokusz szír király kezébe került a hatalom azután. (Kr. e. 198.)
 7. Pompeius végül a rómaiaknak szerezte meg a területet. (Kr. e. 63.)
- Zsidóország később sem támadt fel többet. Palesztina továbbra is idegen uralom alatt maradt.
8. Keresztény császárok vették át az uralmat a pogány római császároktól. (Kr. u. 323.)
 9. Arabok követték őket az uralomban. (Kr. u. 637.)
 10. Jeruzsálemi királyságot a keresztesháborúk vitézei alapították meg, akik az araboktól elhódították Palesztina egy részét. (Kr. u. 1096.)
 11. Egyiptomi uralkodók terjesztették ki azután hatalmukat Palesztinára. (Kr. u. 1292.)
 12. Török szultánok kebelezték be birodalmukba azután ezt a területet. (Kr. u. 1517.)
 13. Angolok vették át a hatalmat a törököktől legutoljára. (Kr. u. 1918.)

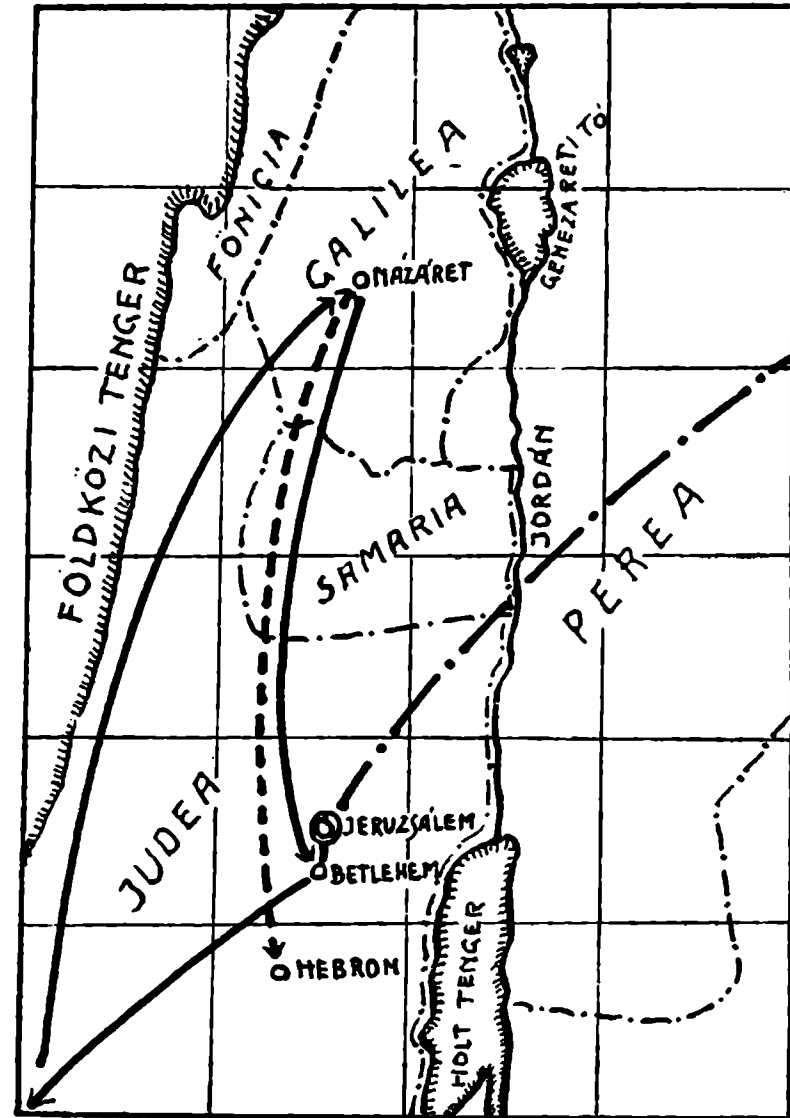

JÉZUS GYERMEKKORA

Jézus gyermekkora

Jézus gyermekkora eseményeinek színhelyét adja a vázlat. Összefoglaló ismétléskor igen alkalmas.

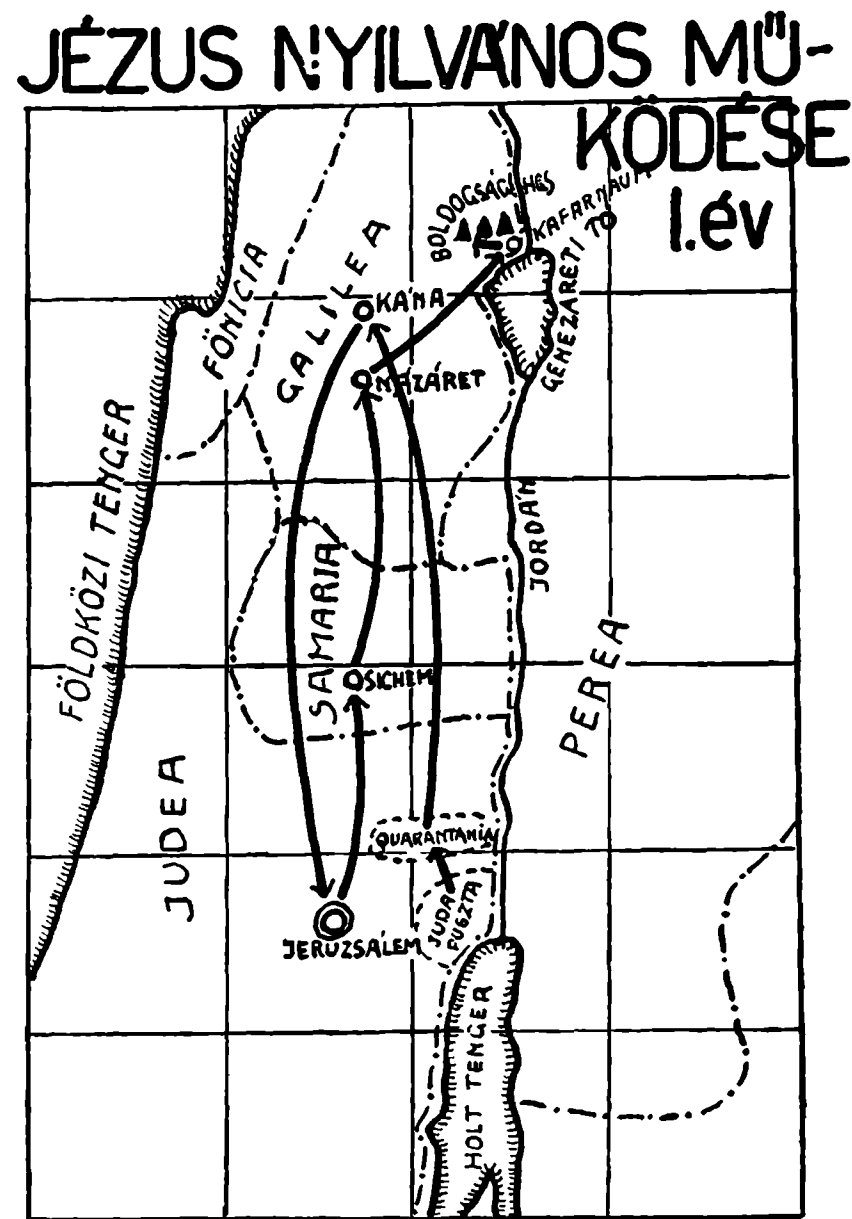
1. Szűz Mária útja *Názáretből Hebronba* Szent Erzsébet meglátogatására.
2. Szentcsalád útja *Názáretből Betlehembe*.
3. A napkeleti bölcsek útja *Mezopotámiából Jeruzsálemen keresztül Betlehembe*.
4. Szentcsalád menekülése *Betlehemből Egyiptomba*.
5. Szentcsalád visszatérése *Egyiptomból Názáretbe*.

Jézus nyilvános működése. I. év

Az első év eseményeinek színhelye. Összefoglaló ismétlésre.

1. Jézus keresztelkedése a *Júda pusztájában*
2. megkísértése a *Quarantania-pusztában*
3. a vizet borrá változtatja a *kánai menyegzőn*
4. kiűzi a kereskedőket a *jeruzsálemi templomból*
5. beszélgetés a samaritánus nővel *Sichemben*
Jákob kútjánál
6. tanítása *Názáretben*
7. és *Kafarnaumban*
8. beszéde a *Boldogság hegyén*
9. csodás halfogás a *Genezáret tavánál*
10. bélpoklos és inaszakadt meggyógyítása *Kafarnaumban*.

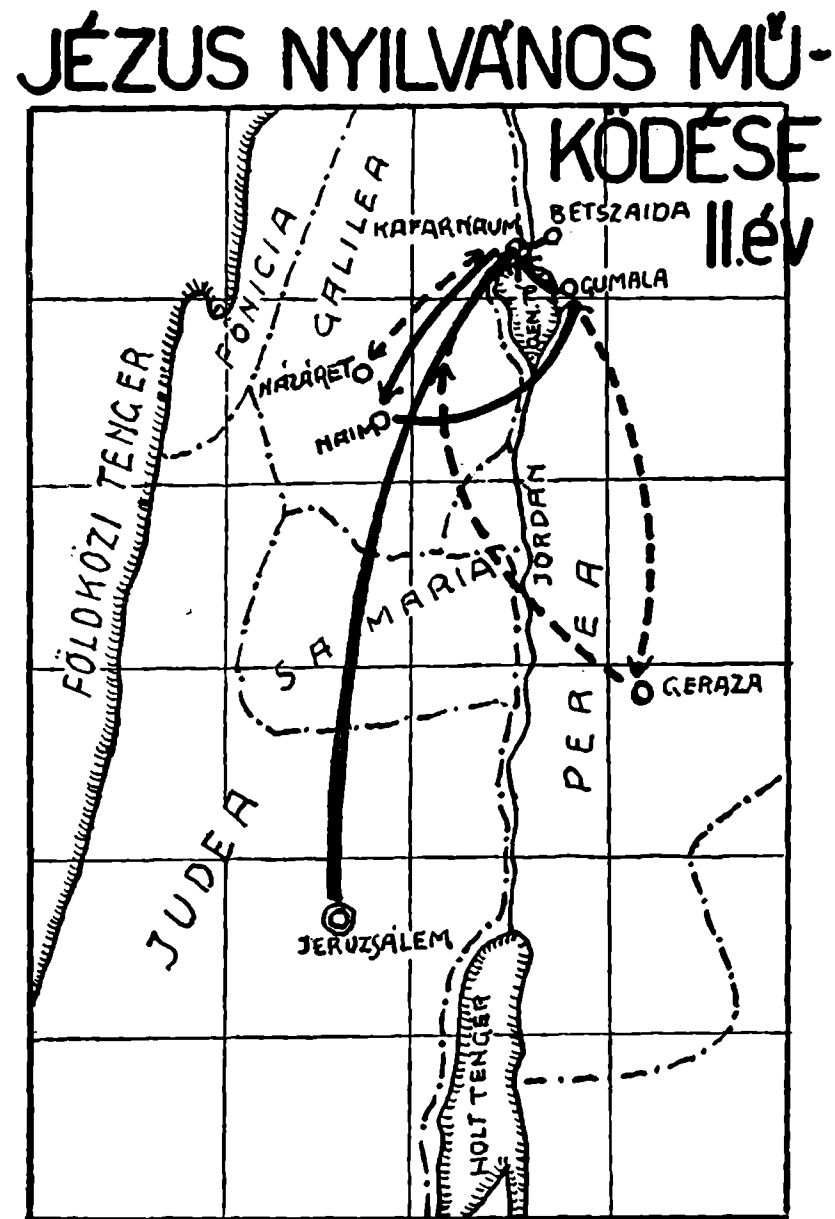

Jézus nyilvános működése. II. év

A második év eseményeinek színhelye. Összefoglaló ismétlésre.

1. A 38 éve beteg ember meggyógyítása *Jeruzsálemben*.
2. Százados szolgájának meggyógyítása *Kafarnaumban*.
3. Halott ifjú feltámasztása és lakoma Simon farizeusnál *Naimban*.
4. Tanítás a *Genezáreti-tó* partján *Gumala* környékén.
5. A háborgó *Genezáreti-tó* lecsendesítése.
6. *Jairus* leányának feltámasztása *Kafarnaumban*.
7. Csodás kenyérszaporítás *Betszaidában*.
8. Az *Oltáriszentség* megígérése *Kafarnaumban*.

Közben ördögűzés *Gerazában* és tanítás *Pereában*, *Samariában* és *Galileában*.

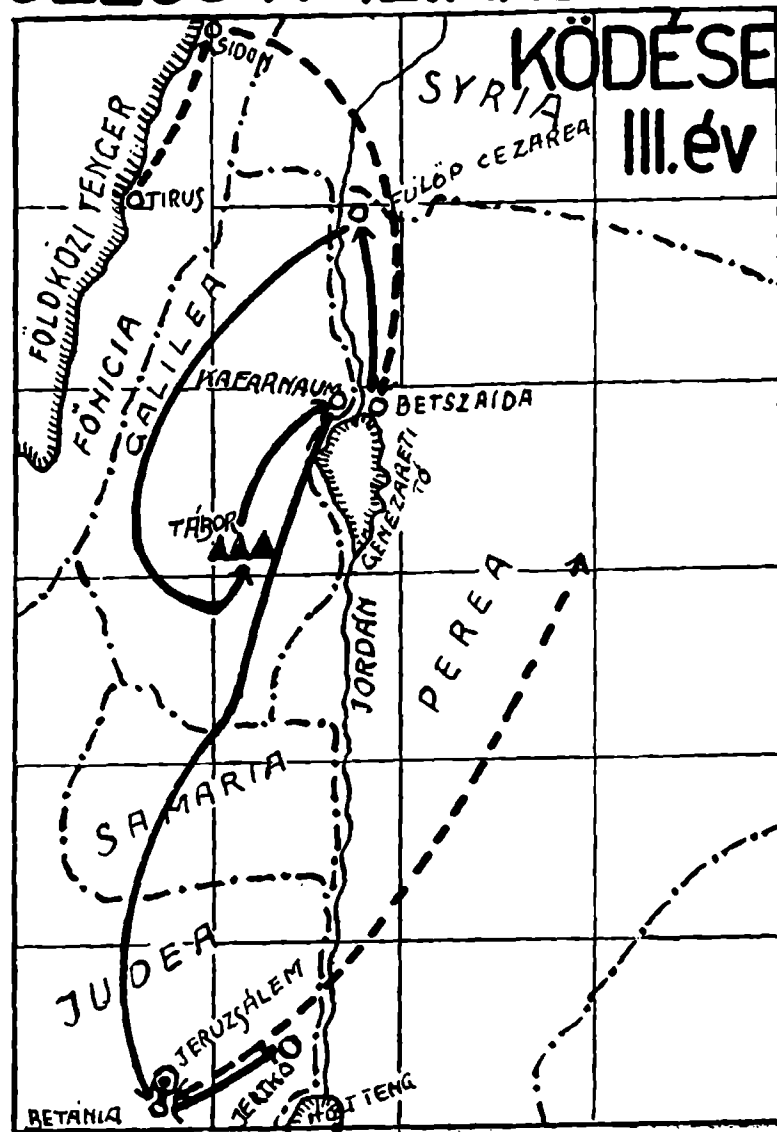

Jézus nyilvános működése. III. év

A harmadik év eseményeinek színhelye. Összefoglaló ismétlésre.

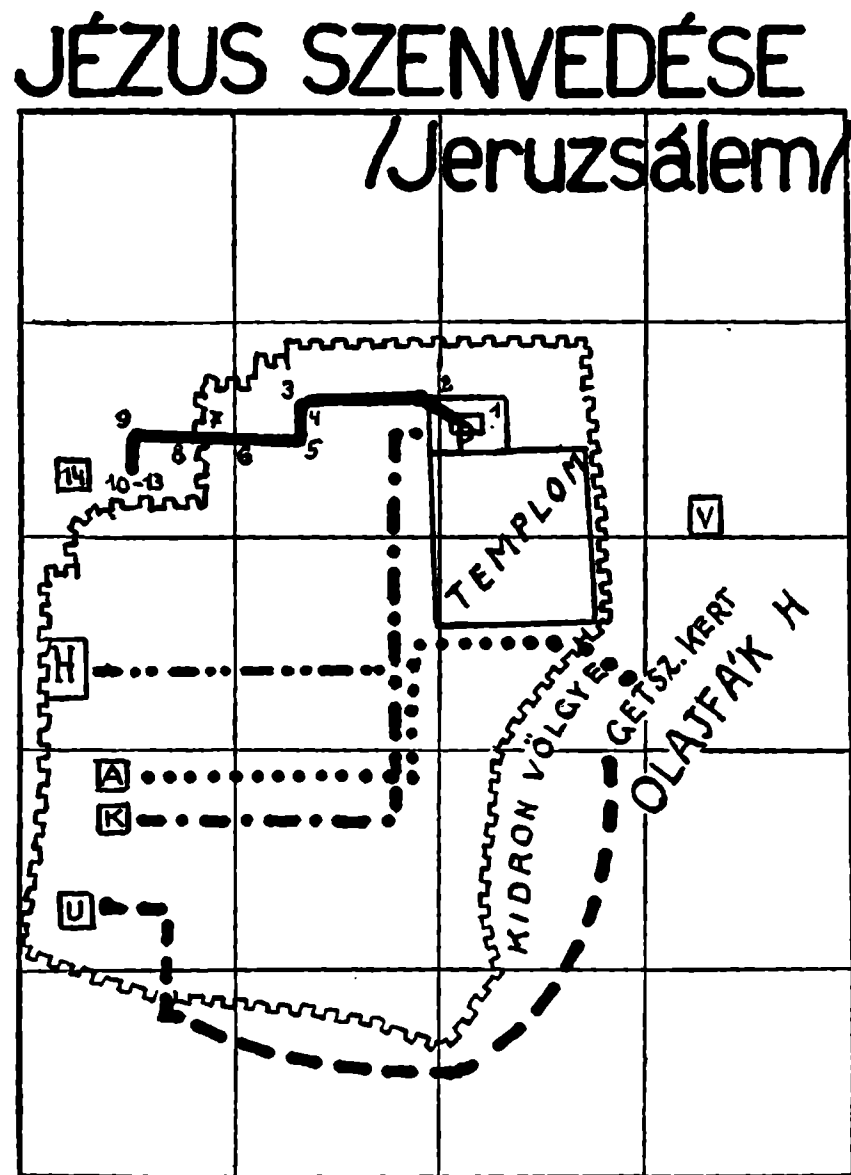
1. Jézus föníciai útja *Tirus* és *Sidon* környékén.
2. Süketnéma meggyógyítása *Betszaidában*.
3. Megigéri Szent Péternek, hogy az Egyház fejévé teszi *Fülöp Cezáreában*.
4. Színeváltozás a *Tábor-hegyen*.
5. Tanítása *Kafarnaumban*.
6. Utazása *Samarián keresztül*
7. Máriához és Mártához *Betániába*.
8. Tanítása *Jeruzsálemben*.
9. Vakonszülött meggyógyítása *Jeruzsálemben*.
10. Tanító körútja *Pereában*.
11. Lázár feltámasztása *Betániában*.
12. A *jerikói vak* meggyógyítása.
13. Látogatása *Mária, Márta és Lázárnál Betániában*.
14. Ünnepestes bevonulása *Jeruzsálembe*.

JÉZUS NYILVÁNOS MŰKÖDÉSE

Jézus szenvedése (Jeruzsálem)

Az Úr Jézus az *utolsó vacsora terméből* (U) kiment a *Getszemáni-kertbe*, az *Olajfák hegyére*. Itt imádkozott és lelki fájdalmában vért izzadott. (V) Elfogatása után elvitték (Szent János szerint) *Annás főpap házába* (A) majd onnan *Kaifás főpaphoz* (K) ahol halálra is ítélték. Kaifástól *Pilátushoz* (P) vitték Jézust, hogy hagyja helyben a halálos ítéletet. Pilátus előbb elküldte *Heródes Antipashoz* (H) de az visszaküldte hozzá Jézust. Miután Pilátus halálra ítélte Jézust (1) lakásából, az Antónia-várból elindult a menet, hogy a kb. 600 méteres úton elkísérje Jézust a kivégzés helyére. Jézus vállára rátették a nehéz keresztet. (2) Alig haladtak talán száz métert, már leroskadt az Úr Jézus a nehéz kereszt alatt. (3) Az út kanyarodásánál találkozott Édesanyjával, a Boldogságos Szűz Máriával. (4) Közben Jézus annyira elerőtlenedett, hogy a katonák féltek, hogy Jézus útközben meghal. Ezért Cyrenei Simont kényszerítették, hogy segítse a keresztet vinni. (5) Nemsokkal ezután jött oda Veronika és kendőjével letörölte Jézus véres-verítékes arcát. (6) A kapunál Jézus másodszor is leroskadt a kereszt alatt. (7) Majd találkozik az Őt sirató asszonyokkal. (8) A következő útkanyarultnál harmadszor is leroskad a kereszt alatt. (9) Megérkezve a Kálvária-hegyre megfosztják ruháitól, részegezik a keresztre, háromórai szenvedés után meghal, ezután leveszik a szent testet a keresztről. (10–13) Jézus testét a szomszédos hegyoldalban egy sziklába vágott új sírba helyezték. (14)

Az apostolok működése és halála

42-ben az apostolok felosztván maguk között a világtájakat, szétosztottak, hogy Krisztus tanítását mindenfelé elvigyék.

1. **Szent Péter** Jeruzsálemben, Antiochiában, végül Rómában működött, ugyanitt feszítették keresztre 67-ben.

2. **Szent Jakab** id. Jeruzsálemben működött. Heródes Agrippa lefejeztette 41-ben.

3. **Szent András** Origenes tanúsága szerint Szkythiában működött és a görögországi Patraszban keresztre feszítették (kb. 70-ben).

4. **Szent Jakab** ifj. Jeruzsálemben működött. Josephus Flavius szerint 62-ben megkövezték.

5. **Szent Tádé** Szíriában, Arábiában, Mezopotámiában működött. Szíriában fejezték le kb. 70-ben.

6. **Szent Simon** Perzsiában működött. Itt fűrészelték ketté Suanir városban kb. 70-ben.

7. **Szent Máté** Etiópiában működött, máglyahalált halt kb. 60-ban.

8. **Szent Bertalan** Mezopotámiában, Lidiában, végül Örményországban működött. Itt előbb elevenen megnyúzták, majd keresztre feszítették kb. 60-ban.

9. **Szent Fülöp** Frígiában működött. Fővárosában Hieropolisban lefejezték.

10. **Szent Tamás** Parthiában működött és itt lánzsával végezték ki kb. 68-ban.

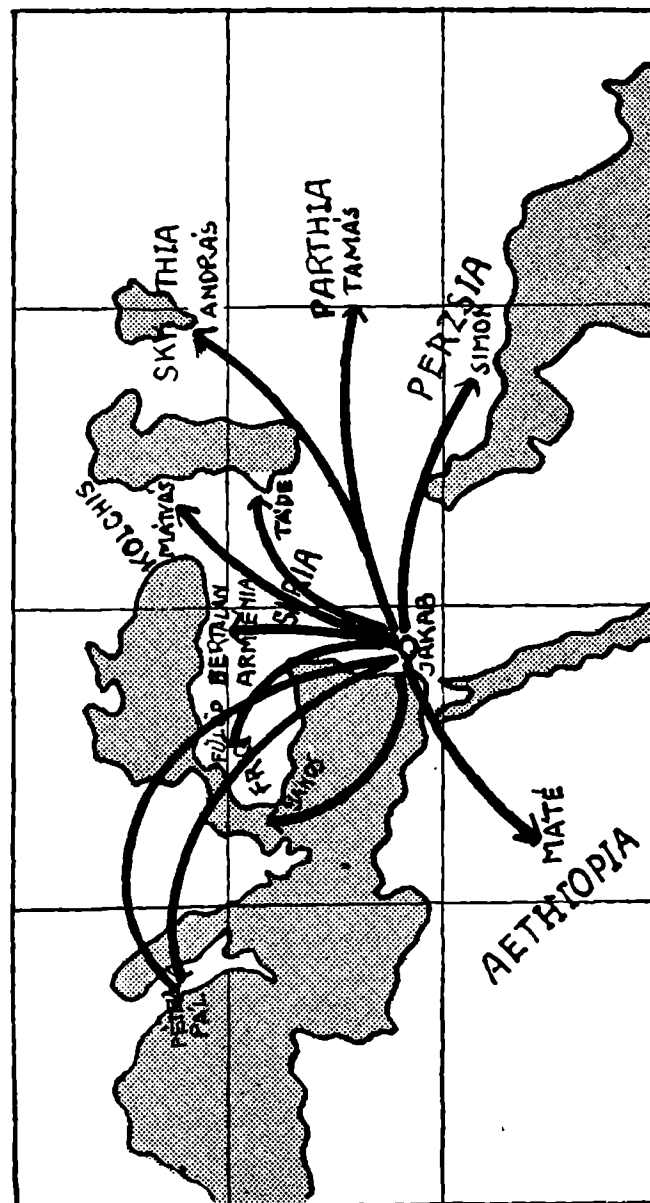
11. **Szent Mátyás** Efezusban, majd Kolchis tartományban működött. Keresztre feszítették kb. 60-ban.

12. **Szent Pál** nagy térítő utakat tett Kis-Ázsiában és Görögországban. Rómában fejezték le 67-ben.

13. **Szent János** előbb Efezusban működött, majd Patmos szigetére került száműzetésbe. Itt halt meg természetes halállal 101-ben.

Az első század végén az akkor ismert világban már jelentékenyen elterjedt a kereszténység.

APOSTOLOK MŰKÖDÉSE

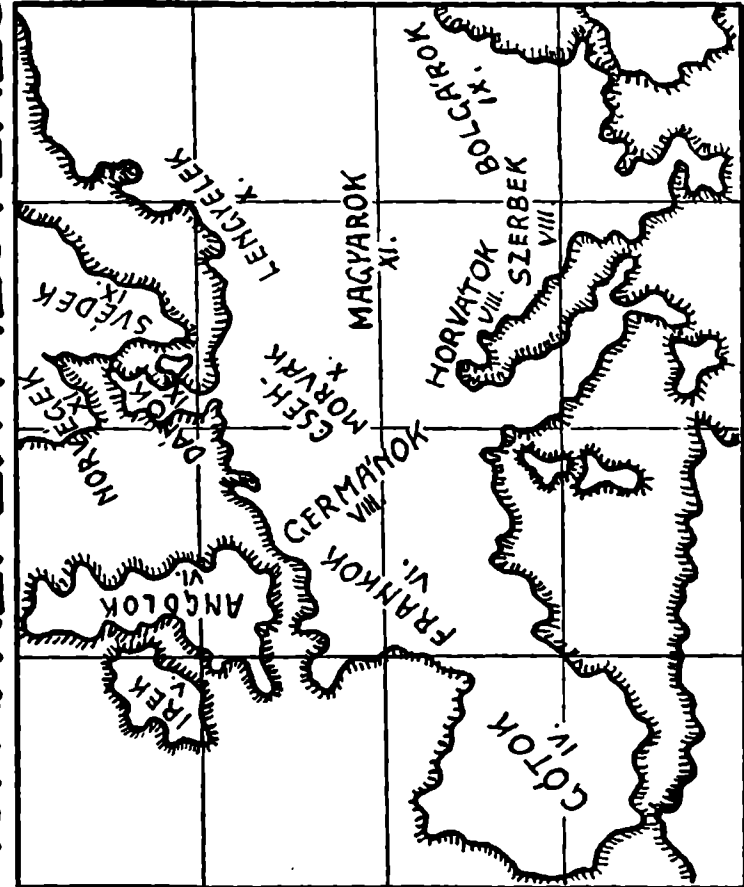
Az európai népek megtérése

Az európai népeket a IV—XI. század között térítették meg az Egyház missziós papjai és szerzetesei. A megtérés idejét tekintve öt csoportba oszthatjuk a népeket:

1. A keresztény ókorban: gótok, írek, angolok, frankok.
2. A VIII. században: germánok, horvátok, szerbek.
3. A IX. században: dánok, svédek, bolgárok.
4. A X. században: cseh-morvák, lengyelek.
5. A XI. században: magyarok, norvégek.

A határokat kialakulatlanságuk és folytonos változásuk miatt nem lehet berajzolni, hanem csak a neveket írjuk be, de minden csoport nevét másszínű krétával írjuk be a térképbe, hogy a tanulóknak annál elevebb szemléletük lehessen a megtérés idejéről.

EUROPÁI NÉPEK MEGTÉRÉSE

A mohamedánizmus elterjedése

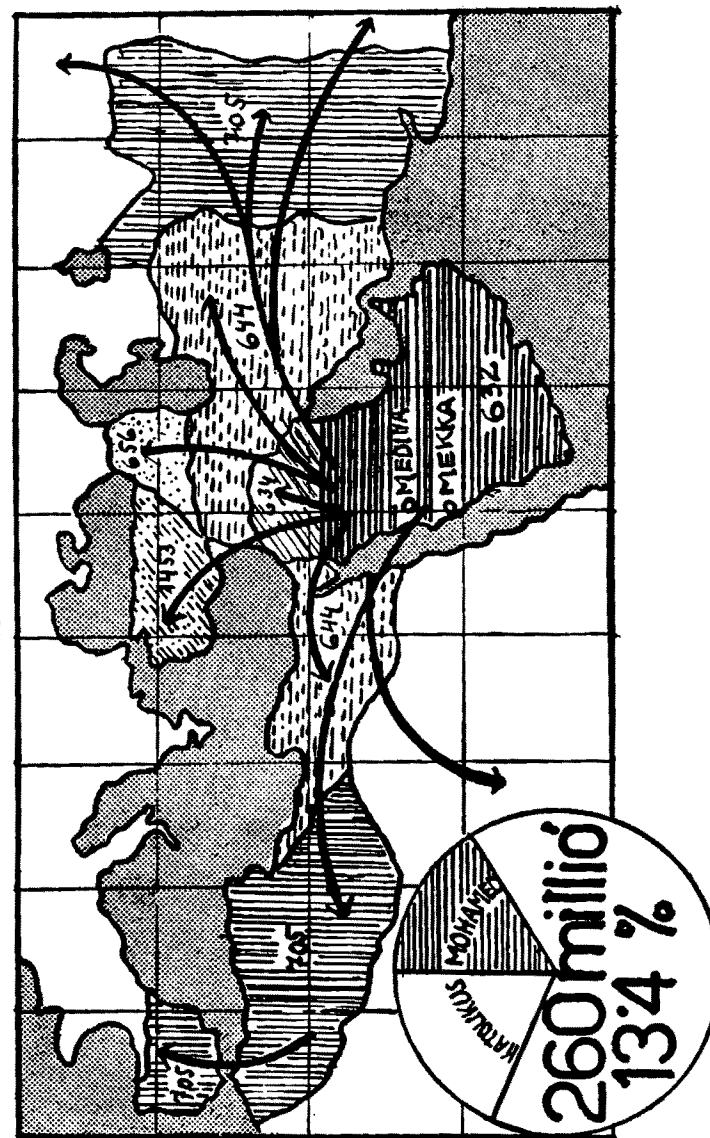
Mohamed megengedte a vallásnak fegyverrel való terjesztését, sőt az ezen harcban elesetteknek a hetedik mennyország gyönyöreit ígérte.

A vallási fanatizmust használták ki a kalifák, elterjesztve a mohamedánizmust és kipusztítva a kereszténységet Észak-Afrikában és Kis-Ázsiában.

- I. 632 Arábia — Mohamed halálakor
- II. 634 Palesztina
- III. 644 Szíria, Perzsia, Egyiptom
- IV. 656 Örményország
- V. 705 India, Észak-Afrika, Ibéria
- VI. 1453 Bizánci császárság.

Ha a kalifák politikai hatalma megkisebbedett is, a mohamedánizmus mint vallás, még növelte területét azután is.

MOHAMEDANIZMUS ELTERJEDÉSE

EGYHÁZI ÁLLAM

Az egyházi állam

Az egyházi állam a római főnemesek, Kis Pipin frank király, Nagy Károly császár adományaiból és hódításokból alakult ki.

I. Római főnemesek adományai — Patrimonium Petri 754 előtt megvolt

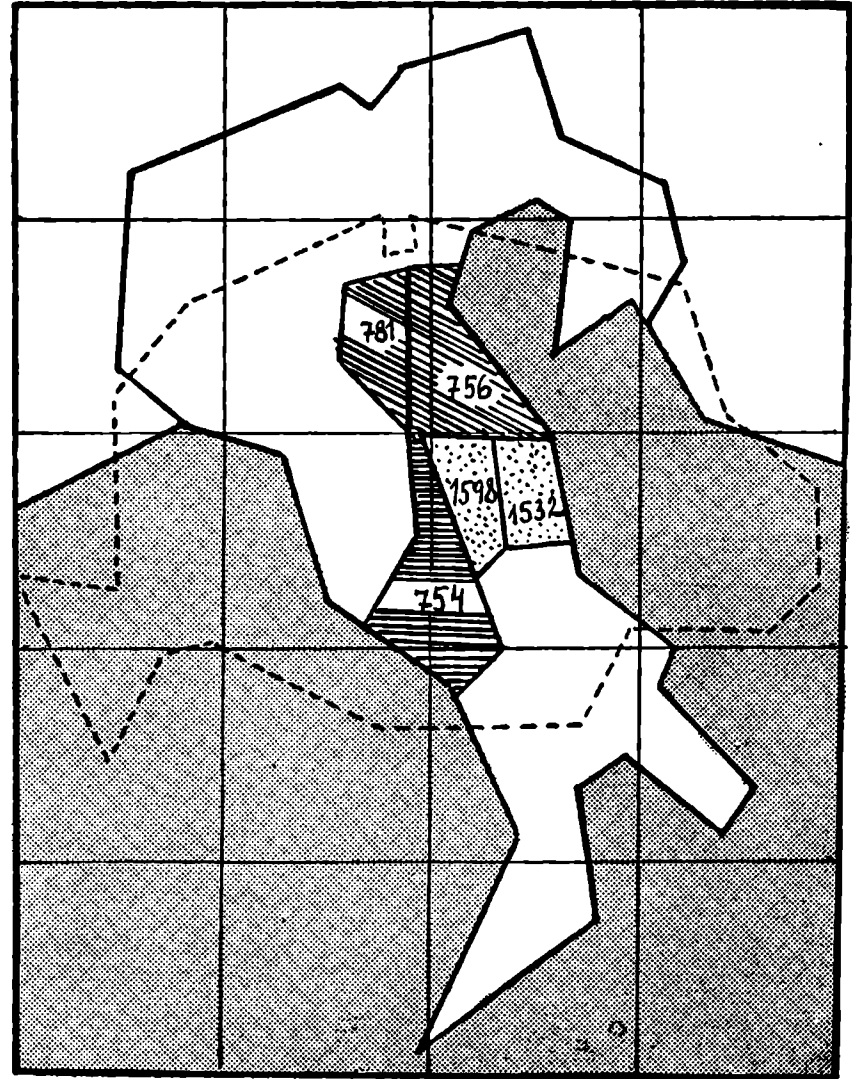
II. Kis Pipin frank király adománya a bizánciaktól elhódított terület: Ravennai Exarchatus, Pentapolis 756

III. Nagy Károly császár adománya: Romagnai exarchatus, Sienna (elveszett, nem jelöltem) 781

IV. Hódítások: Ancona 1532, Spoleto 1598

1870-ben I. Viktor Emanuel az egész területet elrabolta.

Az egyházi állam területének nagyságáról fogalmat alkothatunk, ha Magyarországgal összehasonlítjuk. Ezért Magyarország határait összehasonlításul szaggatott vonal jelöli.

A görögkeletiek

Hosszas gyűlölködés után 1054-ben Cerulárius Mihály konstantinápolyi pátriárka elszakította a keleti Egyházat Rómától.

Hatalma és híveinek száma mindig kisebb lett. A mohamedán államok területén mindössze 7 millió görögkeleti maradt és ebből is csak 150,000 tartozik a konstantinápolyi pátriárka főnhatósága alá.

Nemcsak az egyes szertartások, hanem még az egyes pátriárkák is függetlenítették magukat. A szláv államok pedig önálló nemzeti egyházakká lettek.

Oroszország 1589

Szerbia 1830

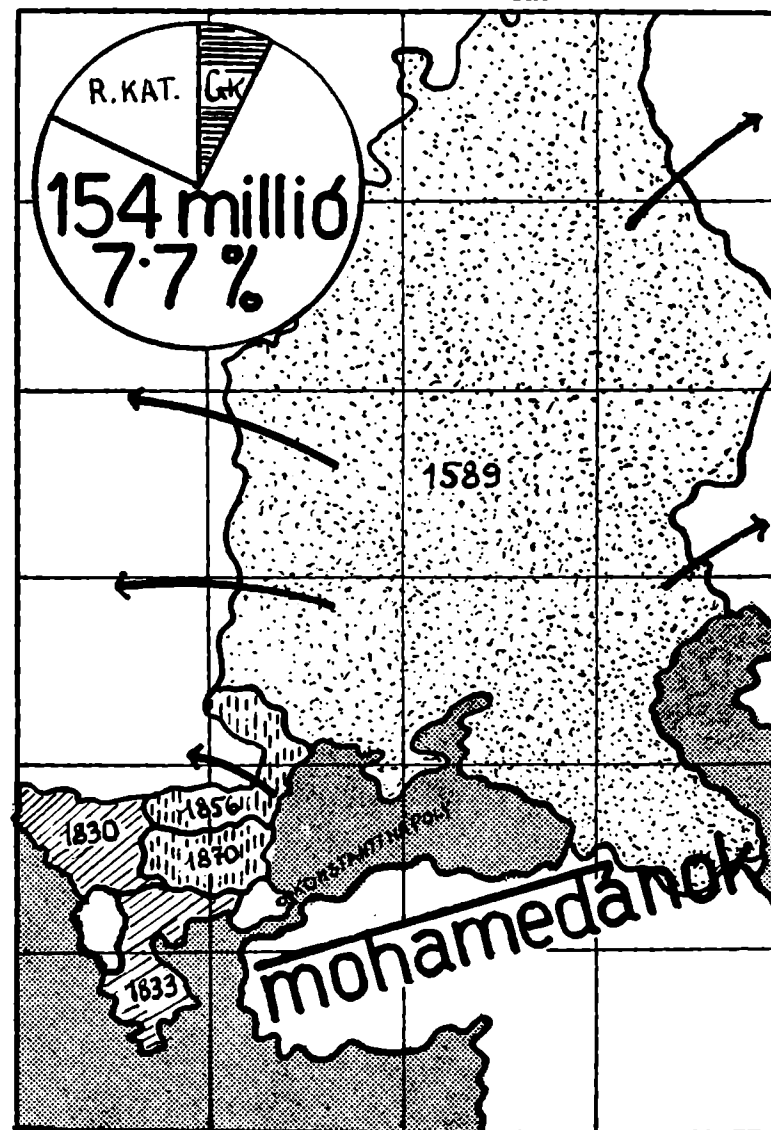
Görögország 1833

Románia 1856

Bulgária 1870-ben forma szerint is önálló nemzeti egyházzá alakult.

Nagyobb, összefüggőbb tömegben csak a térképen jelzett országokban vannak. De megvolt az erős beszivárgás az ázsiai Oroszországba, Lengyelország, Észtország, Lettország, Litvánia, Magyarország keleti részébe is.

GÖRÖGKELETIEK

A kereszties hadjáratok

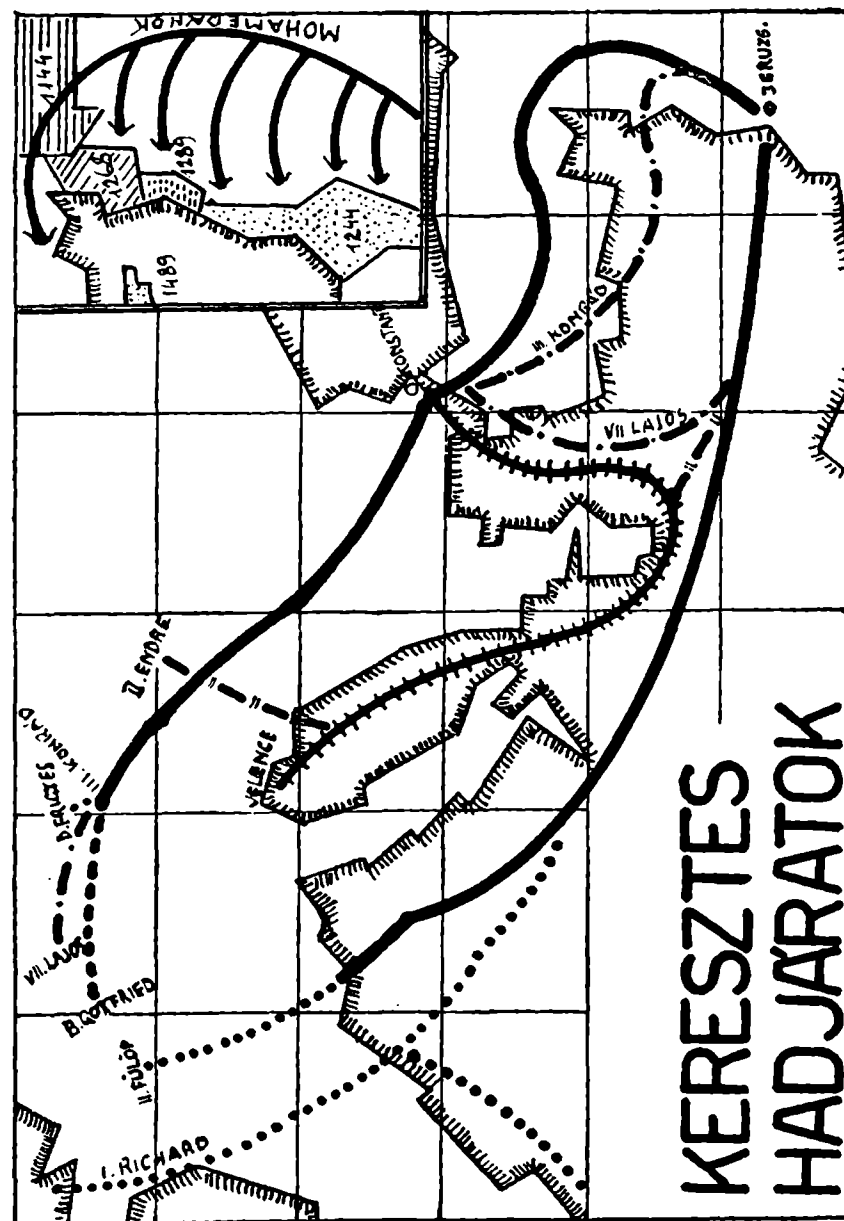
A kereszties hadjáratoknak volt egy szárazföldi és egy tengeri főútvonala. Némi eltéréssel ezen haladtak az egyes hadjáratok.

I. 1096—1099	Bouillon Gottfried	-----
II. 1147—1149	III. Konrád* VII. Lajos	-----
III. 1189—1192	Barbarossa Frigyes II. Fülöp I. Richárd
IV. 1202—1204	Velence	+++++
V. 1217—1221	II. Endre	- - - -

A meghódított területeket a mohamedán birodalom vette körül és így azok nem sokáig maradhattak fenn. Északról délfelé a vázlat a következő államokat jelzi:

1. Edessai grófság 1144
2. Antiochiai fejedelemség 1268
3. Tripoliszi grófság 1289
4. Jeruzsálemi királyság 1244
5. Ciprusi királyság 1489.

* Az egyes utakat ne csak másféle jellel, hanem más színű krétával is jelezzük.

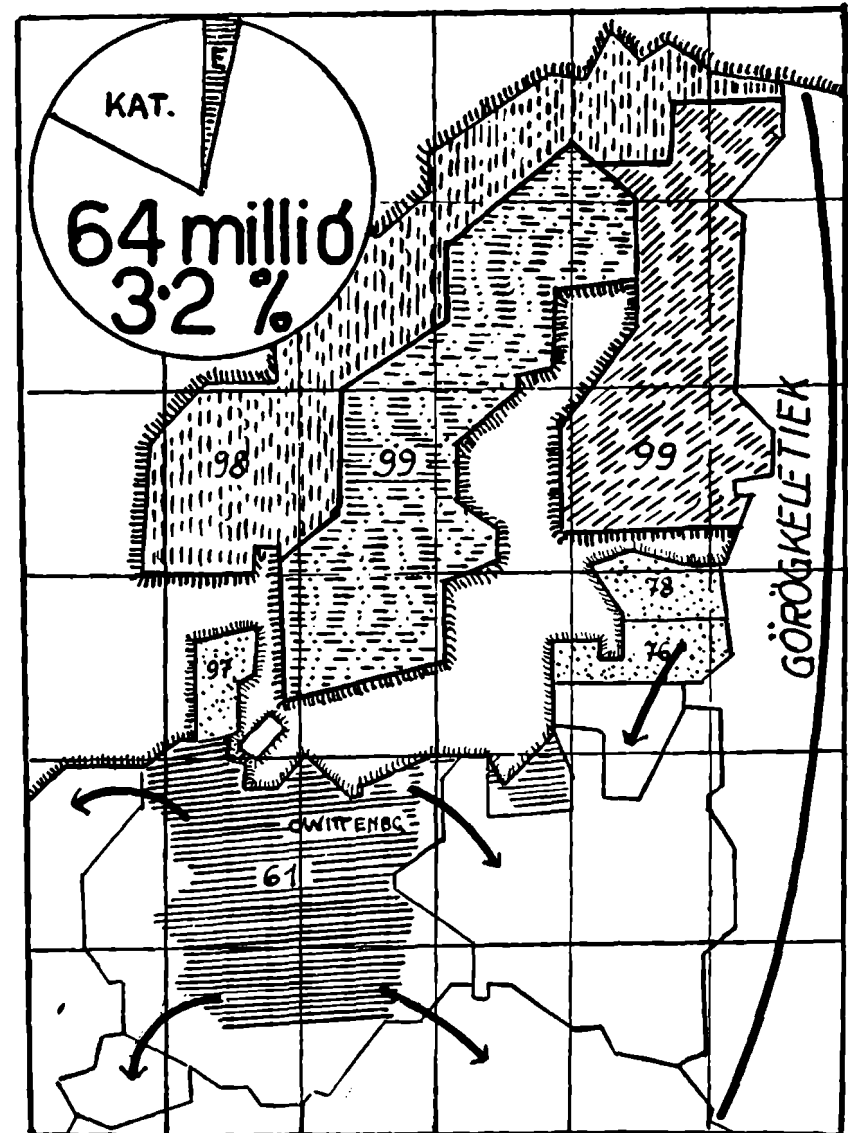
LUTHERANIZMUS

A lutheránizmus elterjedése

A lutheránus felekezet elsősorban Luther Márton hazájában terjedt el, majd felhúzódott a Skandináv államokba.

1. Németország	40.000,000	61 %
2. Svédország	6.000,000	99 %
3. Norvégia	3.000,000	98 %
4. Dánia	3.500,000	97 %
5. Finnország	3.000,000	99 %
6. Észtország	850,000	78 %
7. Lettország	1.450,000	76 %
8. Magyar-, Lengyel-, Oroszország	3.200,000	
9. Amerikai Egyesült Államok	3.000,000	

Összesen: 64.000,000 azaz az emberiség 3,2 %-a.

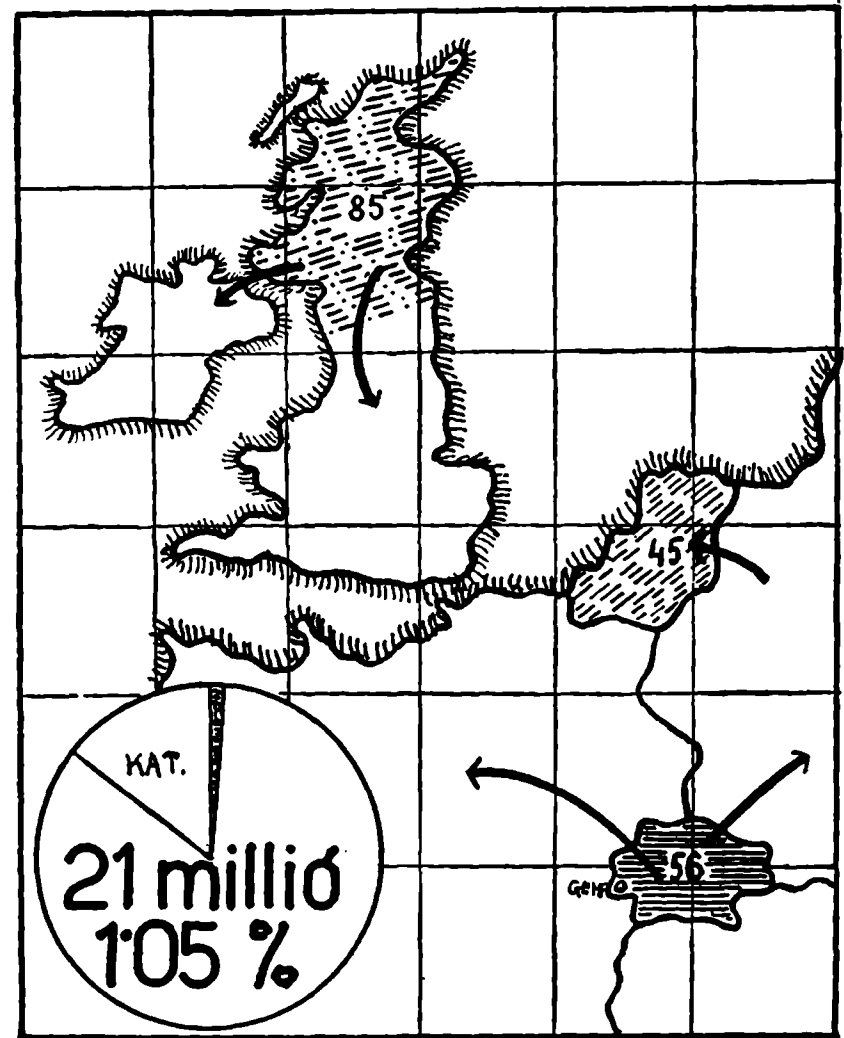
KÁLVINIZMUS

A kálvinizmus elterjedése

A kálvinista felekezet, a felekezetet alapító Kálvin János hazáján kívül nagyobb százalékban csak két országban terjedt el.

1. Svájc	2.300,000	56%
2. Hollandia	3.000,000	45%
3. Skócia	4.600,000	85%
4. Magyarország, Anglia	3.100,000	
5. Amerikai Egyesült Államok, Kanada	5.000,000	
6. Délafrika	2.000,000	
7. Másutt szétszórva	1.000,000	

Összesen: 21.000,000 azaz az emberiség
1,05%-a.

Xavéri Szent Ferenc útja

Xavéri Szent Ferenc, India és Japán apostola, óriási utat tett meg a lelkekért. Áldozatának nagyságát növeli még a közlekedési eszközök fejletlensége.

1541 április 7-én indult el Lisszabonból

1542 május 6-án érkezett meg az előindiai Goába

1545-ben három évi munka után tovább utazott Malaccába

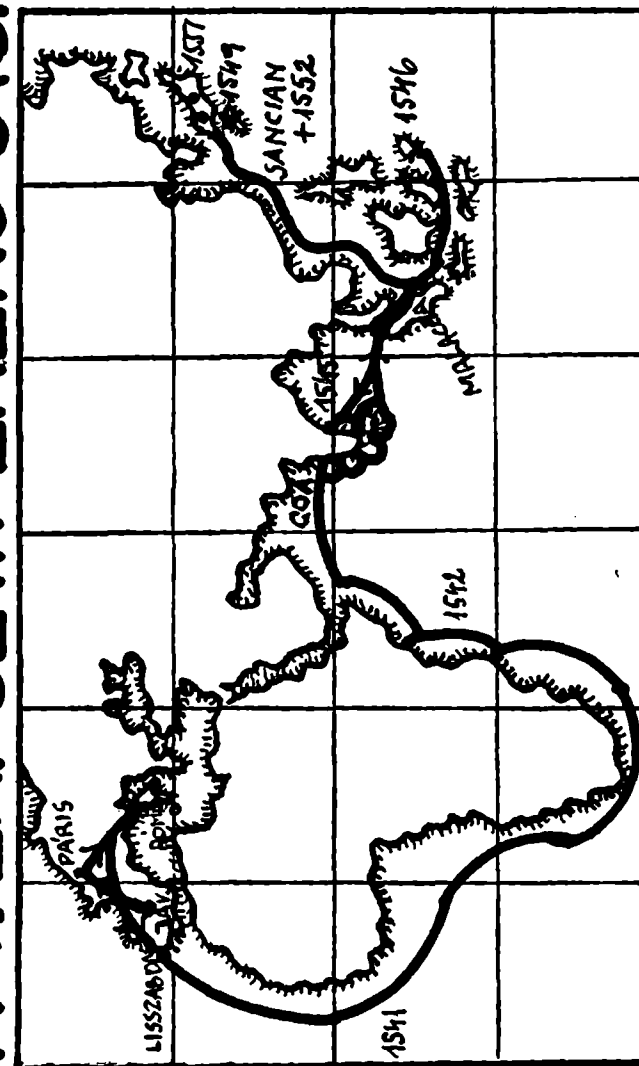
1546-ban Moro-szigetekre

1549-ben ismét három év múlva indult el Japánba.

Itt két évig működött, akkor visszaindult Goába, de útközben

1552 március 12-én Sancianban (Kína) tizenegy évi nehéz, de eredményekben gazdag missziós munka után visszaadta lelkét Teremtőjének.

XAVÉRI SZT. FERENC ÚTJA

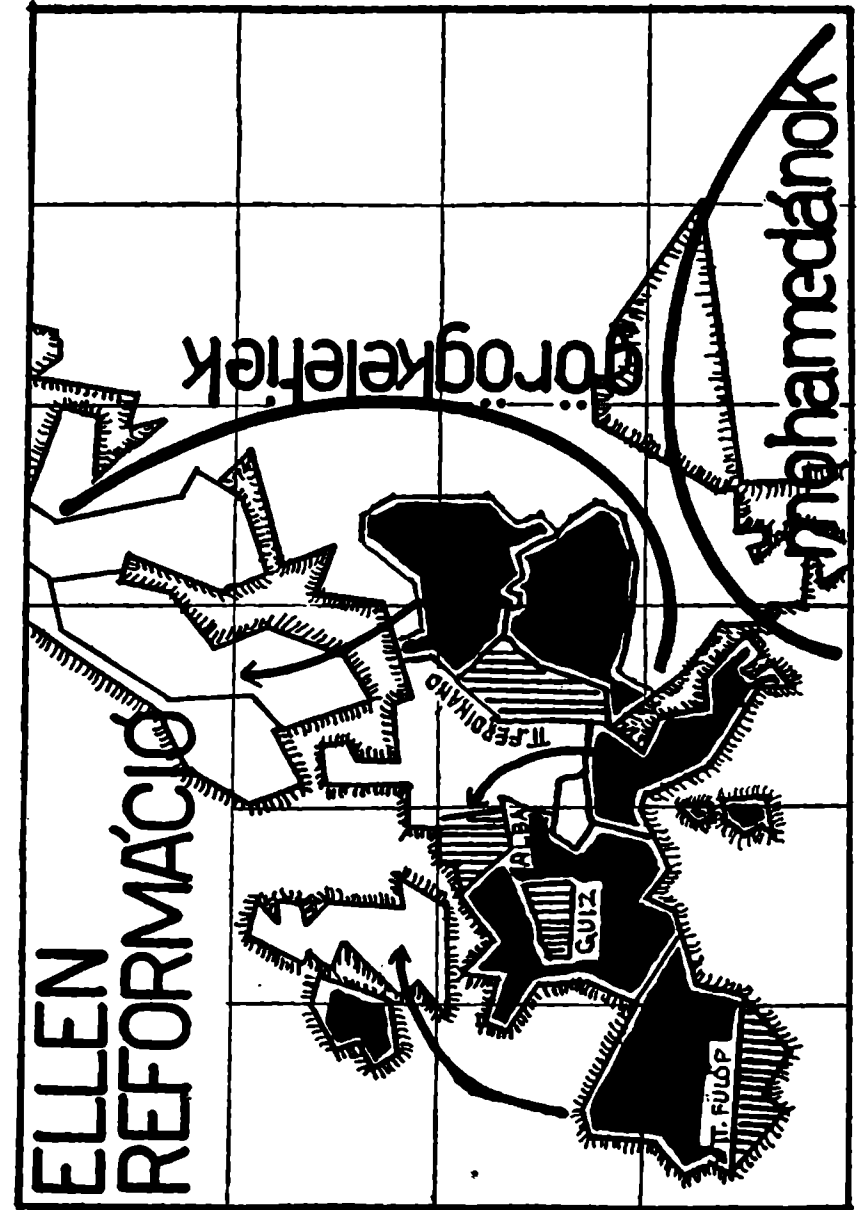

Az ellenreformáció

A tridenti zsinat után megindult ellenreformáció visszahódította a katolicizmusnak Magyarországot, Csehországot és Franciaországot. Megerősítette Spanyolországban, Lengyelországban, Ausztriában, Írországban. (Feketével jelzett területek.) Nehéz küzdelmek voltak: Franciaországban, a mai Belgium területén, Németország déli részén. (Vonalazott területek.)

A protestantizmus uralmon maradt Skóciában, Észak-Németországban, Dániában, Norvégiában, Svédországban, Finnországban, Észtországban, Lettországban. (Fehéren hagyott területek.)

Keleten a görögkeletiek, délen a mohamedánok erős falként útját állták mind a katolicizmus, mind a protestantizmus terjeszkedésének.

VATIKÁN ÁLLAM

A Vatikán állam

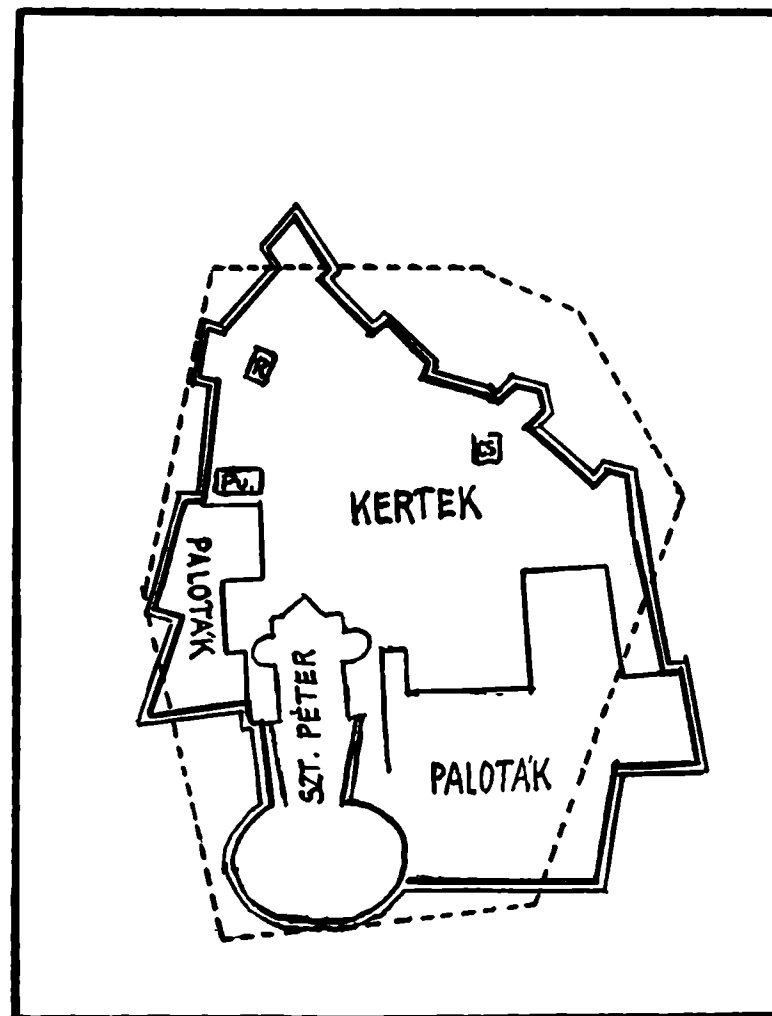
1929 február 11-én megtörtént a megegyezés az Egyház (XI. Pius) és az olasz állam (III. Viktor Emanuel) között, amelyben az olasz állam elismeri a szuverén Vatikán államot. A Vatikán állam mindössze 44 hektár, körülbelül akkora, mint Budapest IV. kerülete. (Belváros.) Határai a Nagy Szent Leó által épített falak.

A térképen jelezve van:

1. Szent Péter-templom
2. Vatikáni paloták — amely összefoglaló neve több épületnek, amelyekben el vannak helyezve: a pápa lakosztálya, kongregációk, múzeumok, könyvtárak, testőr- és rendőrkaszárnya, nyomda, posta, pénzverő, törvényszék, kórház stb.

3. Csillagvizsgáló
4. Rádióállomás
5. Pályaudvar.

Összehasonlításlul Budapest IV. kerületének határvonalait szaggatott vonal mutatja.

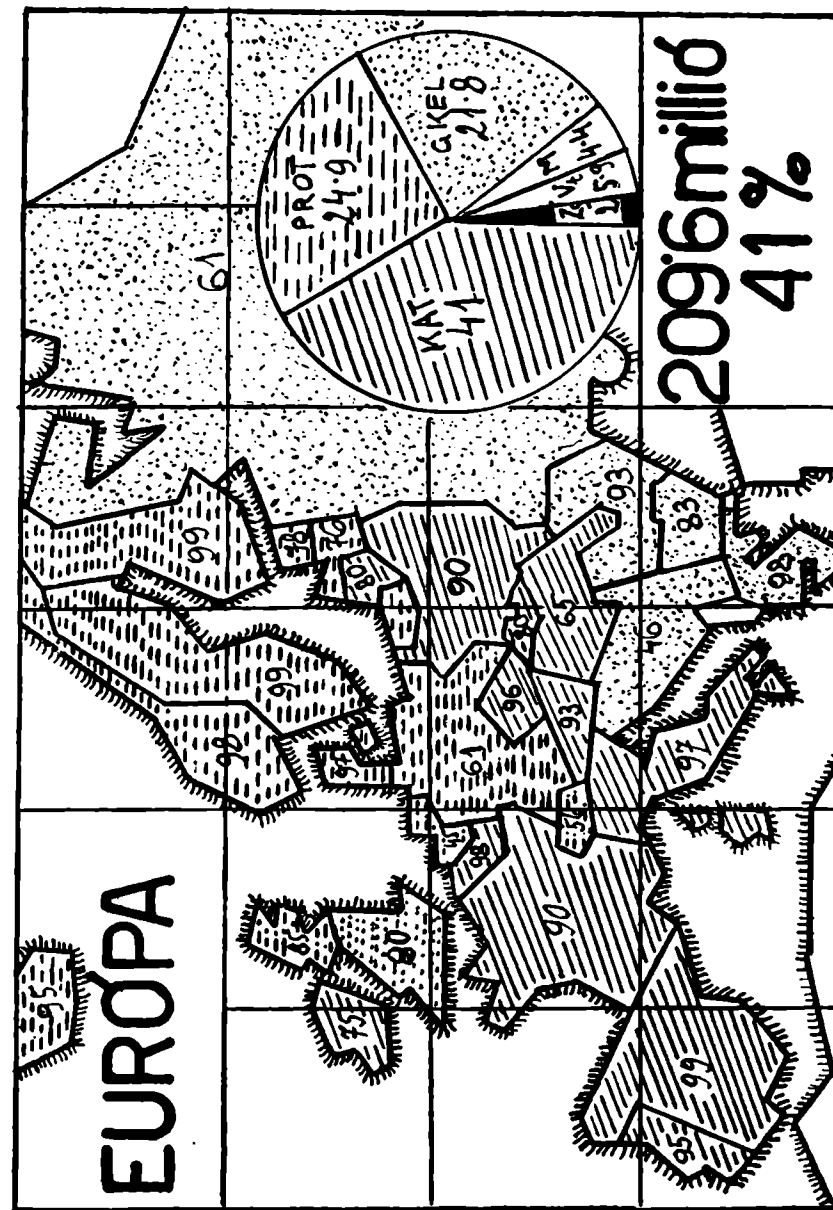
Az Egyház helyzete Európában

Bár általában Európa már nem tekinthető missziós területnek, mégis egyes mint missziós állapotú területek a Propagandának vannak alávetve: Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország, Szerbia, Bosznia, Montenegro, Albánia, Görögország, Bulgária — és ide vehetjük még Eszt- és Lettországot is.

Európa vallási megoszlása a következő:

1. Katolikus	209.672,679	41 %
2. Protestáns	127.212,452	24,9 %
3. Görögkeleti	110.812,834	21,8 %*
4. Mohamedán	22.434.419	4,4 %
5. Zsidó	10.146,632	2 %
6. Vallástalan	29.941,556	5,9 %

* Bár ezek közül tekintettel a bolsevizmusra, sokat a vallástalanok közé lehetne sorozni.

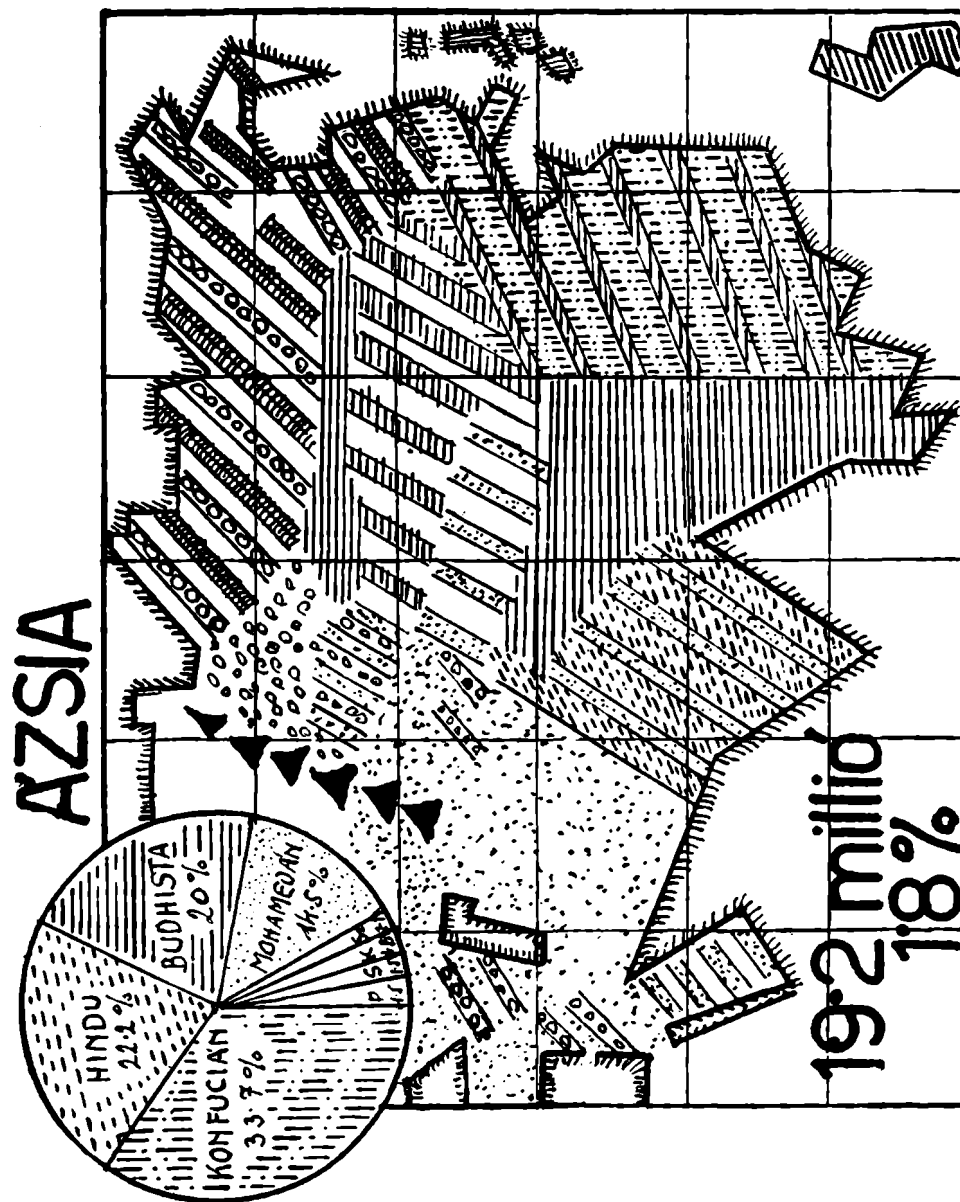
Az Egyház helyzete Ázsiában

Ázsia valóban missziós-terület, mert a „keresztények” csupán a népesség 4·5%-át teszik ki. Több ország törvénnyel tiltotta meg a katolikus missziós tevékenységet. Egyebütt is a misszióknak sok nehézséggel kell megküzdeniök.

Ázsia vallási megoszlása:

1. Katolikus	19.196,956	1·8 ‰
2. Protestáns	5.047,539	0·47 ‰
3. Görögkeleti	23.208,948	2·1 ‰
4. Mohamedán	154.138,391	14·5 ‰
5. Zsidó	494,338	0·04 ‰
6. Buddhista	212.970,743	20 ‰
7. Konfuciánus	357.275,000	33·7 ‰
8. Hindu	255.965,300	22·2 ‰
9. Sintoista	16.644,000	1·5 ‰
10. Pogány	16.224,000	1·5 ‰

(A kis arányszámú katolikusok szétszóródva élnek s így a térképen nem is voltak jelölhetők !)

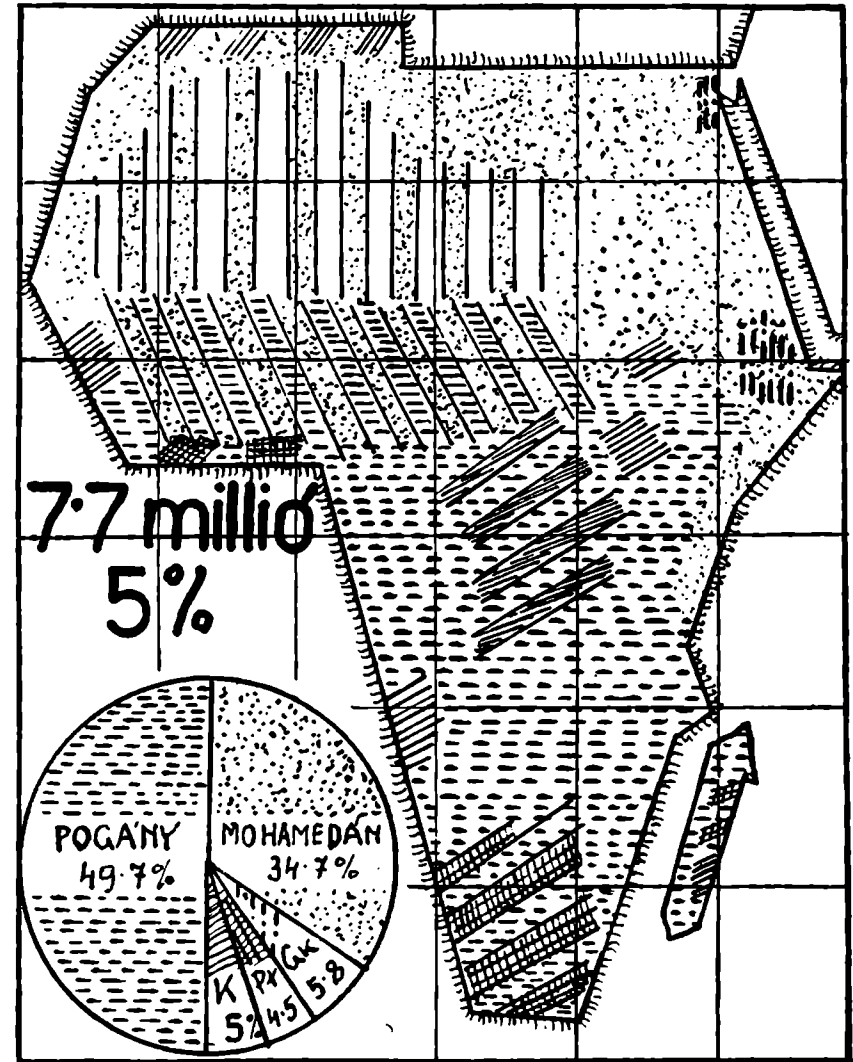
AFRIKA

Az Egyház helyzete Afrikában

Az északafrikai kereszténységet a hódító iszlám pusztította ki. A missziós tevékenység századokon át sikertelen volt. A XIX. század közepe óta Afrikában is élénk missziós tevékenység folyik. Sajnos eddig csak a lakosság 5%-át sikerült megtéríteni.

Afrika vallási megoszlása:

Katolikus	7.729,109	5 %
Protestáns	6.872,266	4,5 %
Szakadár	8.825,455	5,8 %
Zsidó	549,801	0,3 %
Mohamedán	53.845,666	34,7 %
Pogány	76.673,371	49,7 %

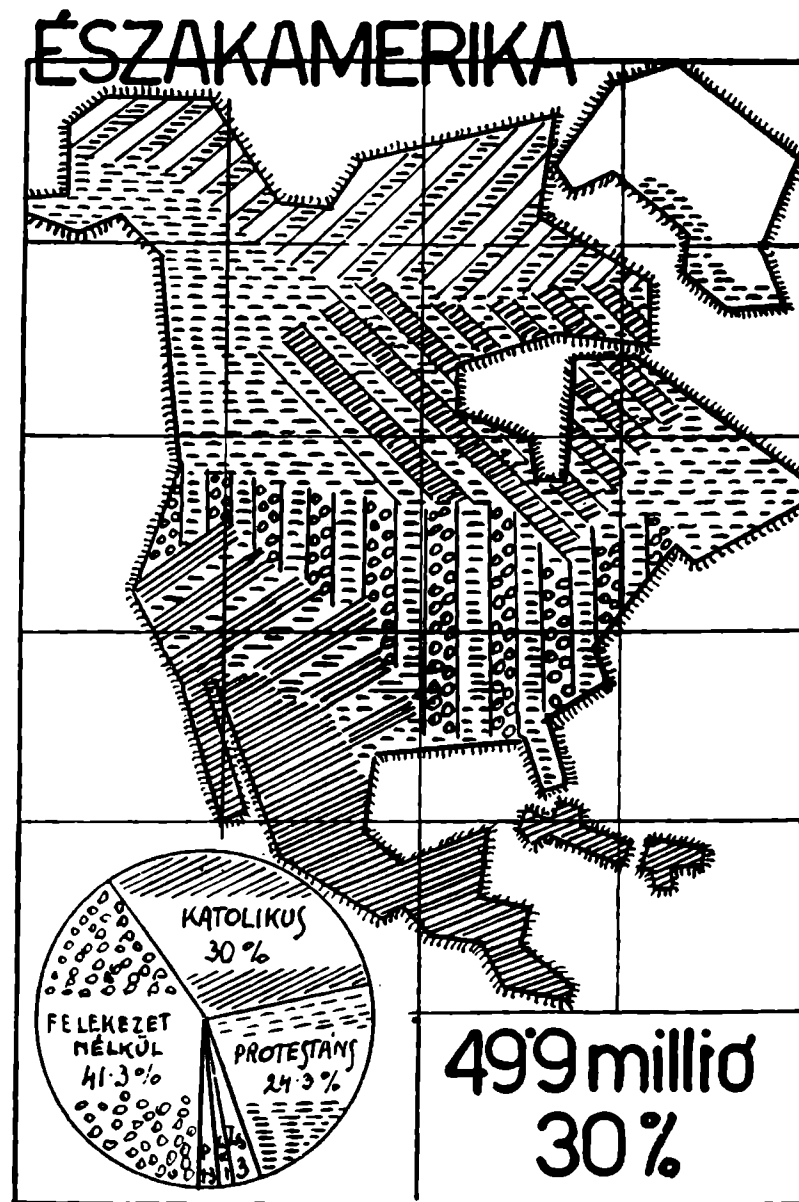
Az Egyház helyzete Észak-Amerikában

Általában Észak-Amerikában a missziós állapot megszűntnek tekinthető. Csak Alaszka és Grönland tartozik a Propaganda Kongregáció hatáskörébe.

Szomorú jelenség az északamerikai kontinensen a vallástalan felekezetenküliek nagy száma. Az Egyesült Államokban a lakosság 50,8%-a.

Észak-Amerika vallási megoszlása a következő:

Katolikus	49.910,959	30 %
Protestáns	41.010,000	24,3 %
Zsidó	4.863,406	3 %
Pogány	2.538,580	1,3 %
Szakadár	410,019	0,2 %
Keleti vallások	119,148	
Felekezetenküli	69.807,322	41,3 %

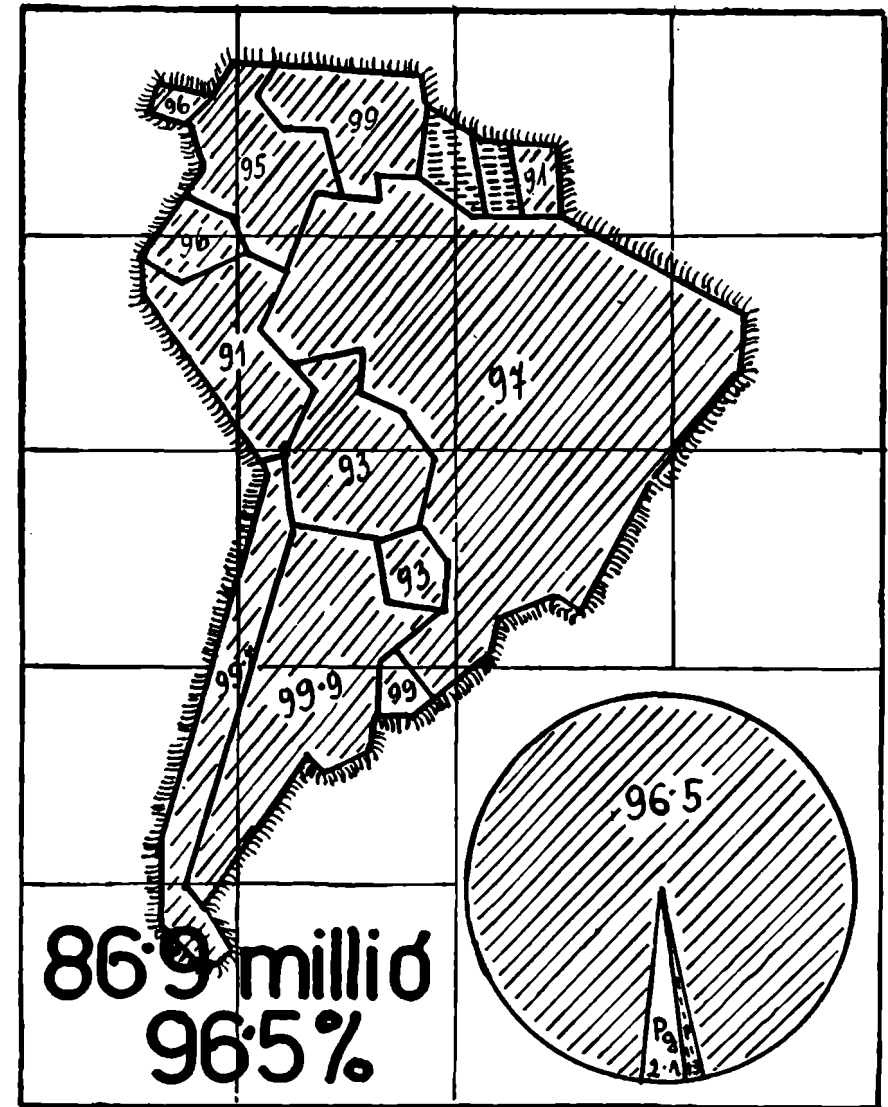
DÉLAMERIKA

Az Egyház helyzete Dél-Amerikában

Dél-Amerika sem nevezhető már missziós területnek. Csak kisebb, négerlakosságú területek tartoznak a Propaganda Kongregáció hatásköre alá.

Dél-Amerika vallási megoszlása a következő:

Katolikus	86.910,959	96·5 %
Protestáns	1.221,635	1·3 %
Pogány	1.879,000	2·1 %

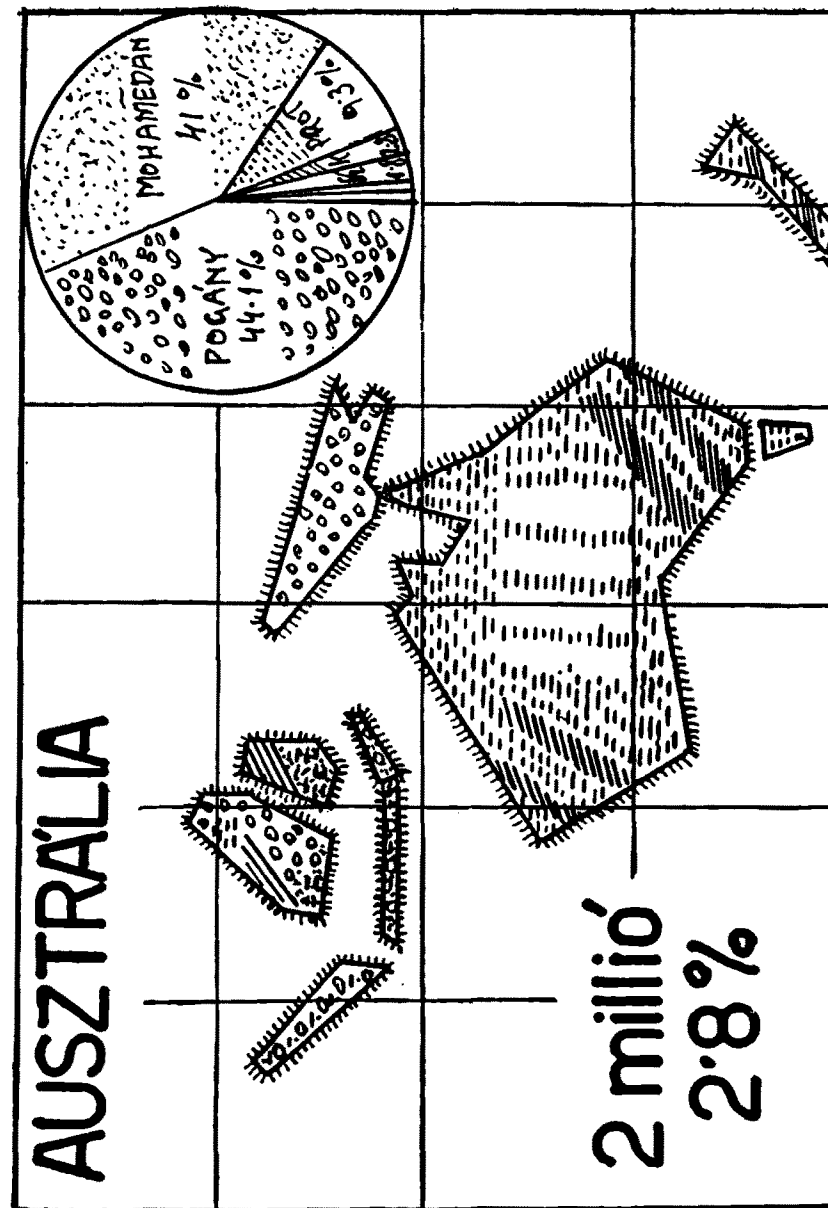
Az Egyház helyzete Ausztráliában és Oceániában

Ausztrália lakosságának legnagyobb része protestáns (angol gyarmat). A pogány őslakosságból talán már csak 60,000 él.

Oceánia lakossága leginkább alacsony műveltségű pogány. A katolikus misszióknak szeretetművekkel kell őket megközelíteniük.

Ausztrália és Oceánia összesített vallási megoszlása a következő:

Katolikus	2.085,814	2,8 ‰
Pogány	31.778,178	44,1 ‰
Mohamedán	29.750,095	41 ‰
Protestáns	6.711,616	9,3 ‰
Keleti vallások	1.331,553	1,8 ‰
Szakadár	364,041	0,5 ‰
Zsidó	30,370	0,04 ‰

Forrásmunkák

1. Dr. Dékány István: A történelmi kultúra útja. Kiadta az Országos Középiskolai Tanáregyesület. Budapest 1936.
2. Palló Imre: Történelem a munkafüzetben. Szerző kiadása. Budapest 1936.
3. Adolf Heinrich: Methodik des Geschichtsunterrichtes. Manzsche Verlag, Wien 1909.
4. Wilhelm Dienstbach: Der Geschichtsunterricht in der Arbeitsschule. Frankfurt a. M. Diesterweg 1925.
5. Dr. H. Tschersig: Beiträge zur Methodik des Geschichtsunterrichts. Frankfurt a. M. Diesterweg 1928.
6. Karstädt: Der neuzeitliche Geschichtsunterricht in der Volksschule. Bletz. Berlin 1930.
7. Ditrich Klagges: Geschichtsunterricht als nationalpolitische Erziehung. Frankfurt a. M. Diesterweg 1937.
8. Fritz Uplegger: Politischer Geschichtsunterricht. Frankfurt a. M. Diesterweg 1940.
9. Cholnoky: Földrajzi és statisztikai atlasz. Budapest Győző 1927.
10. Gergely—dr. Hézser—dr. Kogutowicz: Iskolai atlasz. M. Kir. Állami Térképészet. Budapest 1934. II. kiadás.
11. Barthos—Kurucz: Egyetemes történelmi atlasz. M. Kir. Állami Térképészet. Budapest 1935.
12. Hickmann's geographis-statistischer Universalatlas. Wien Freytag et Berndt 1929.
13. Freytags: Weltatlas. Wien Freytag et Berndt 1929.
14. Van Loon: Du und die Erde. Eine Geographie für Jedermann. Berlin Ullstein 1932.
15. Dr. Waigand József: Ismerd meg és dolgozzál érte. Az „Unio Cleri pro missionibus” kiadása. Budapest 1941.
16. Lexikon für Theologie und Kirche. Herder et Co. Freiburg im Breisgau 1930.

